POLUNYA *(APOLLUNİA)* - TANRI-YIKDIGI OSMANLI RUMELİ FETİHLERİ KRONOLOJİSİNDE DÜZELTMELER *(1354-1371)*

*Halil İNALCIK**

I. Trakya Fütühatı üzerinde Osmanlı Kaynakları

Geçen yüzyılda Balkan tarihinin otoritesi Constantin Jireček[1] Osmanlı'nın Balkan fetihleri için şöyle yazıyordu: "Die Chronologies is mitunter ein wahes Chaos".

O zamandan beri Balkan tarihi araştırmaları büyük gelişme gösterdi. Fakat Osmanlı kronikleri üzerinde Jireček'in söyledikleri bugün için de doğrudur. Âşık Paşa-zâde, Neşrî, Oruc, Anonimler ve İdrîs-i Bidlîsî zengin tarih malzemesi içerdiği halde, "kronoloji bir kaos" olduğu için, bugüne kadar bu malzemeyi hakkıyla değerlendirmek, imkânı bulunamamıştır[2]. Bu yazımızda, I. Murad'ın ilk zamanlarına ait malzemenin, özellikle topografik-toponimik kanıtların yardımıyla bir sıraya konulması halinde ne denli zengin kaynaklar olduğu görülecektir.

Orhan'ın büyük oğlu Süleyman Paşa 1352'de Trakya'da bir Sırp-Bulgar ordusuna karşı önemli bir zafer kazandı ve Bulgaristan'a akıncılar gönderdi[3]. Karesi beyliğinin doğu kısmını işgal eden Orhan, bu bölgeyi Süleyman Paşa'ya vermiş; Paşa, merkezini Anadolu'lu gazilerinin Rumeli'ye tarihî yolu üzerinde, Kyzikos, Aydıncık (Edincik) ve Lapseki'yi feth ve *Uc* merkezini Biga

---

* Prof. Dr. Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü

1 *Geschichte der Bulgaren*, Prag 1876, 318.

2 Bu kompilasyonların dayandığı bazı menakıbnâmeler bu gün ortaya çıkmaktadır: *Gazavât-i Sultan Murad b. Mehemmed Han*, yay. H. İnalcık ve M. Oğuz, Ankara: TTK 1978; Neşrî, iki menâkibname içerir, bunları ayrıca yayına hazırlıyoruz.

3 Sırp-Bulgar ordusuna karşı Kantakuzenos'un müttefiki Sultan Orhan ona oğlu Süleyman kumandasında 10-12 bin kişilik bir orduyu yardıma gönderdi. Süleyman, Sırp-Bulgar ordusunu Meriç nehri üzerinde bozguna uğrattı (1352 kış). Bu zaferin ardından Türkler Bulgaristan'a akın yaptılar; Filibe, Yanbolu ve Aydos bölgelerine kadar ilerlediler. Osmanlı Türklerinden bu Bulgaristan topraklarına ilk girişleri idi (G. J. Weiss, *Kantakuzenos*, Weishaden 1969, 32-44: Cantacuzenos III, 250; D.M. Nicol, *The Last Centuries of Byzantium*, Cambirdge, 1996, 238).

(Pègai)'da tespit etmiştir. Yukarıda anlatıldığı üzere Süleyman, oradan Gelibolu yarımadasını ele geçirecek ve Rumeli'yi açacaktır. Süleyman Paşa Rumeli'de sağlamca yerleştikten (1352-1354)[4], özellikle Gelibolu'yu işgal ettikten (1354 Mart) sonra fetih istikametlerini, Avrasya Tük-Moğol geleneğine göre, üç istikamete üç *Uc* olarak örgütledi: Sol-Kol'da Gömülcine-Serez doğrultusundaki *Uc*, Karesili Gazi Evrenos (Evrenuz)'a verildi; Orta-Kol ve Sağ-Kol o zaman Süleyman Paşa'nın sorumluluğu altında idi (sonraları Orta-Kol Rumeli beylerbeyine, Sol-Kol Mihal-oğulları'na verilecektir). Süleyman Paşa zamanında (1352-1357?)[5] Trakya'daki fetihlerin kuzey sınırı için, Orhan'ın Süleyman Paşa'nın ölümü üzerine yaptığı vakıflar (*Vakfiyye*: 761 Cumâda II/1360 Nisan) oldukça güvenceli bilgi sağlar ve daha bu tarihte oldukca yoğun bir Türk yerleşmesini gösterir[6]. Vakfiye'ye göre, Malkara'da köyler (Bulgurlu, Esendük, Şeyh Halil, Yegen, Pazarlu-Beğ, Kara-Ahi, Ulamış ve Sasanlar) bu sınır içindedir. Sınır o zaman herhalde Keşan ile İpsala arasında Mıgalkara/Malkara'yı Hayrabolu'dan ayıran Yayla-Dağ üzerinde idi. Bu *Uc*'da önemli merkez Mıgalkara idi (bkz. Aşağıda) ve Karesili Hacı Ilbegi'nin *Uc*'u idi.

Süleyman Paşa ölmeden fetih hedefleri, Hayrabolu (Byz. Hariopolis) ve İstanbul yolu üzerinde Çorlu (Byz. Tzurullos) idi. Marmara kıyısında Tekfur-Dağı güneyinde Khora ve Bakacak-Tepesi sınır üzerinde idi. Bazı kroniklerde, Süleyman Paşa'nın Tekfur-Dağı, İpsala ve Vize'yi feth etmiş olduğu iddiası şüphelidir. Bununla beraber bu dönemde Edirne'ye kadar akın yapıldığına kuşku yoktur. Eski Osmanlı rivayetinde (Aspz. 44. Bâb) Edirne fethinden (1361 Mart) önce *Uc* beyi Hacı-İlbegi'nin Dimetoka'yı, Gazi-Evrenos'un Keşan-ili'ni aldığı kaydedilmiştir[7].

Süleyman Paşa'nın ölümünden (1357) sonra Bizans'ın karşı-saldırısı üzerine Osmanlı sınırı, Gelibolu Boğazı'na yakın bir yere, Banitoz'a (Byz.

[4] Bkz. H. İnalcık, "Edirne'nin Fethi", *Edirne Armağan*, Ankara: TTK, 189-196.

[5] Nikephoros Gregoras (kronik için bkz. aşağıda not 11) Süleyman Paşa için: "Saltanat vârisi ve devletin genel idaresine memur olan büyük oğlu" demektedir; bu tarihte Orhan ihtiyar ve hasta idi. Bazı Osmanlı kaynakları da Süleyman'ı üçüncü padişah sayar. Osmanlı rivâyeti, Rumili'ye ilk geçiş girişimini tamamiyle bir Osmanlı tasarımı olarak anlatır. Aslında geçişi Karesili Ece Bey plânlamıştı. Osmanlılardan çok önce Karesi Gazi'leri Gelibolu yarımadasına geçip yerleşmek için akınlar yapmakta idiler, Bizans bunu önliyecek gemiye sahip değildi; hatta Karesili gaziler Gelibolu'yu ele geçirmiş olan (1305-1308) Katalanlar'la işbirliği yaparak geçici olarak Maitos (Eceabad) kalesinde yerleşmişlerdi. Grup, 6000 İspanyol ve 3000 Türkten oldukça önemli bir kuvvet oluşturdu (D. Nicol, *The Last Centuries of Byzantium*, Cambridge, 1996, 131-133.

[6] Gregoras'ta, Süleyman'ın ölümü, 1356 yazında şehzade Halil'in korsanlara tutsak düşmesinden hemen sonra gösterilir.

[7] Çağdaş Floransalı tarihci M. Villani Dimetoka'nın bu tarihte Osmanlı tarafından alındığını teyit eder.

Panidos, bugün Barbaros) kadar gerilemiş olabilir. Sultan Orhan, en geç 1357'de Şehzade Murad'ı Lalası Şahin ile Rumeli'ye gönderdi. Şehzâde Murad, 1359'da karşı-saldırıya geçtiği zaman Gelibolu-Malkara arasında Banitoz Hisarı'nı kuşatma zorunda kalacaktır[8].

Çok geçmeden, 1357-1359 döneminde Osmanlıların Trakya'da tüm askerî harekâtı durdurmalarına neden olan bir olay çıkar: Şehzâde Halil, Bizans'a bağımlı Foça Rum korsanları tarafından tutsak edilip Foça'ya götürülür (1356 yazı). Ayrıntılarını Nikephoros Gregoras'tan öğrendiğimiz Halil'in kurtarılması çabaları iki yıl aldı[9]. Orhan, oğlunu kurtarmak için büyük bir fidye ödediği gibi imparatorla barış yapmak ve bir sıra ödünde bulunmak zorunda kaldı. İmparator V. Yuannis Paleolog, genç şehzâde Halil'i (o zaman 11 yaşında) küçük yaşta kızıyla nişanladı ve Orhan'dan sonra Osmanlı tahtına geleceği hakkında söz aldı. Böylece, imparator Rumeli'de *Uc* kuvvetlerinin başında bulunan şehzâde Murad'ı saltanattan uzaklaştırmış olacaktı[10]. Orhan'ın vefatında (1362 Mart) Murad, *Uc* kuvvetlerinin başında, Edirne fethi gibi büyük bir zaferin sahibi olarak Bursa'ya gelip rakiplerini bertaraf edecektir.

Halil, ilkin merasimle İstanbula getirilmiş, saraya giriş merasiminde imparator ona eşit muamele yapmak istemiş, fakat Gregoras'a göre sözde Osmanlı veliahdı kendisini esaretten kurtarmış olan imparatora bağlılığını ve onun üstünlüğünü gösterecek biçimde hareket etmiş, "imparatorun atının dizgininden tutup binek başına kadar götürmüş", imparatora "efendim" diye hitap etmiş, "kudretim yettiği kadar ve hayatım devam ettikçe hizmetlerinizde bulunacağım " diye sadakat sözü vermiş[11].

O sırada Bizanslı tarihçinin, Osmanlı hanedanı karşısında imparatorun üstünlüğünü vurgulamakta gösterdiği çaba ilginçtir.

[8] Aşık Paşazâde (bundan böyle Aşpz.) *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 43. Bâb, Atsız yayını, İstanbul 1949,126; ancak aşağıda açıklanacağı gibi, Murad'ın Rumeli'ye sultan olduktan sonra ilk geçişi tahta çıktığı zaman (1362) değil, H. 767/1366'dadır (bkz. aşağıda).

[9] Gregoras'ın bu olaya ait oldukça iyi bir çevirisi bkz. Y. İ. Hoci, "Şehzade Halil'in Sergüzeşti", TOEM, I, 239; krş. Parisol, *Cantacuzène, homme d'état et historien*, Paris 1845, 301-302.

[10] Fakat imparatorun bilmediği şu idi:Türk-Moğol dünyasında taht üzerinde verâseti belirleyen ve oğullardan kimin hakan olacağını gösteren bir yasa yoktu ve veliahdlık kurumu geçersizdi. Bu, tamamıyla Tanrı'ya bırakılmış olup herhangi biçimde başarı kazanmış oğullarından biri meşrû sayılırdı. Fiilen egemenliği ve *ulug yurd*'u ele geçiren oğul, Tanrı'nın *kut*'una sahip olarak meşrû hakan (han) sayılırdı. Bu kural, Osmanlılarda saltanat verâsetinde I. Ahmed dönemine kadar kutsal bir kural olarak süregelmiştir. Bkz. H. İnalcık, "Osmanlılarda Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telâkkisiyle İlgisi", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIV (1959), 69-94.

[11] Y. I. Hoci çevirisi; 250; Gregoras'ın güvenilir bir çevirisi; J. L. van Dieten, *Nikephoros Gregoras, Rhömäische Geschichte, Historia Rhomaike*, I-IV, Stuttgart:Anton Hiersmann, 1994: Orkhan (Hyrkanos).

Şehzâde Halil, imparator tarafından gemi ile götürülüp İzmit'te babası Orhan'a teslim olundu.Gregoras'a göre, Orhan bu sevgili oğlunu "veliahd" yapmaya eğilimli idi. Halil'i Bizans topraklarından uzak bir yere, İznik'e vali atadı. Murad'ın cülûsunda (1362 Mart), Anadolu Beylerinin saldırısı sırasında, Halil (sağ ise 17 yaşında) ve Orhan'ın öbür oğlu İsmail, ona karşı ayaklanan "kardeşleri" arasında olmalıdır[12].

Şehzade Halil olayı, aslında Bizans imparatorunun daha bu tarihte Osmanlı beyi karşısında zayıf durumunu yansıtmıştır. Pelekanon zaferi (1329), İzmit (1337) ve Gelibolu (1354) işgali, Süleyman Paşa'nınTrakya'da fetihleri (1352-1356), tüm bu hızlı gelişme, Bizans'ı şaşkına çevirmiş; durum imparatoru, Roma Papası aracılığı ile Batı dünyasından âcil haçlı girişimlerine[13] sevketmiştir.

1359'da ortak Papalık ve Bizans donanmasının Lapseki ve Saros körfezinde-Kavak çıkarması bozgunla sonuçlanmıştır[14] (Bu saldırı, Osmanlı'ya karşı ilk haçlı saldırısıdır). Durum, imparatoru, Papalık ve Macaristan yanında yeni haçlı girişimlerinde bulunmaya zorlamıştır. İmparator, bir yandan da Halil olayında görüldüğü gibi, Osmanlı ile sürekli bir barış için tertipler aramakta idi. Şehzade Halil kurtarıldıktan sonra Murad ve Lalası, Edirne fethiyle sonuçlanan büyük seferi gerçekleştirdiler (1359-1361).

Murad'ın şehzade iken Edirne fethiyle sonuçlanan 1359-1361 harekâtı, Bizans'ta panik yaratmış[15], İtaltya'da İstanbul'un tehlike altına düştüğü kaygısı çağdaş kaynaklarda (Floransa'lı M. Villani, Venedikli G.G.Caroldo) yankı yapmıştır. 1410'a doğru büyük eseri *İskendernâme*'de Osmanlı tarihini yazmış olan Ahmedî, Murad için kısaca şu beyitleri ilâve etmekte haklı idi:[16]

Ol olaydıki Rûm'a sundı el
Kaysere iderdi çok dürlü zelel

[12] "Ahmedî's History of the Ottoman Dynasty", yay. K. Sılay, *Journal of Turkish Studies*, 16 (1992), 151.

[13] O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome*, Varşova 1930, 166-233.

[14] 13. y.y. başından beri Türklerin Avrupa yakasına geçişini önlemek için Bizans donanması Boğazda devriye geziyor ya da bu maksatla Ceneviz gemileri kiralanıyordu. Lapseki ve Kavak'a haçlı çıkarması için bkz. H. İnalcık, "Ottoman Turks and the Crusades, 1329-1451", *The Crusades*, yay. K. Setton, VI, Madison, 1989; Kavak Tuzlası'na Haçlı çıkarması: *Anonim Tevârih-i Al-i Osman*, yay. F. Giese, 17-18.

[15] Özellikle bkz. H. İnalcık, "Edirne Fethi", *Edirne Armağanı*, Ankara: TTK, 189-196.

[16] *İskendernâme'de Tevarîh-i Mülûk-i Âl-i Osman* faslında Karaman-oğlu'nun askerini sıralamada (Tatar, Varsak, Turgud, Rûm ve Şam Türkü), Neşrî'nin aktardığı mufassal *Menakıbnâme*'de:"Tatar ve Türkmen ve Varsak ve Turgud ve Bayburd çerisi" biçiminde verilmiştir. İkisi de aynı kaynağı (herhalde Yahşi Fakîh?) kullanmış olmalıdır.

Aşpz. (43. Bâb), "Murad Han'ın" Edirne fethi ile sonuçlanan Rumeli fetihlerini "Kardaşı (Süleyman) Allah rahmetine vardığından" hemen sonraya kor, fakat aşağı metinde Murad'ı "Sultan Murad Han" diye anar ve fetihlerin (Banitoz, Çorlu, Misini, Burgos) "*Sultan* Murad Han" tarafından yapıldığını kaydeder. Aşpz.'yi izleyen tüm kronikler, bu fetihleri Murad'ın *sultan olduktan sonra yaptığını* söyleyerek yanılırlar; Türkiye'de ve Batı'da modern tarihçiler bu yanlışı tekrarlar. Bütün hata, Orhan'ın ne zaman öldüğü hakkında Osmanlı tarihlerinde verilen yanlış tarihten kaynaklanır. Bu kaynaklar arasında yalnız *Düsturnâme* doğru bir kronoloji sırası verir, görünmektedir[17].

Orhan'ın 1362 Mart ayında vefat ettiği kesinleşmiştir[18].

Edirne fethi tarihi 1361 ilkbaharı, yani Murad'ın şehzadeliğinde Trakya'daki faaliyetleri zamanına aittir[19]. Osmanlı kaynakları gibi Çağdaş İtalyan kaynakları (M. Villani, G.G.Caroldo), Edirne'nin Osmanlı fethi için 1361 baharı (Caroldo'da 1361 Mart) tarihini verirler.

Kısaca, 1357-1362 olaylarının doğru kronolojisi şudur:

Süleyman Paşa ölünce Sultan Orhan onun yerine "ulu oğlu şehzade Murad'ı" Rumeli'ne gazâya göndermiştir (1357). Orhan'ın ölüm tarihine (1362 Mart) kadar Murad orada *şehzade* olarak *Uc* beyleri Evrenos, Hacî İlbegi ile birlikte fetihlerde bulunacak, 1361 baharında Lala Şahin'le beraber Edirne'yi feth edecek; 1362 Mart'ında tahta çıkmak üzere Rumeli'nden Bursa'ya hareket edecektir; Osmanlı kroniklerindeki yanlış kronoloji modern tarihçileri bugüne kadar yanıltmış, gereksiz tartışmalara götürmüştür[20].

[17] Yay. M. Halil, 84.

[18] P. Kharanis,"An Important Short Chronicle of the Fourthteenth Century", *Byzantion*, 13 (1938); P. Schreiner *Die byzantinischen Kleinchroniken*, Wien 1979, 3.Teil, s.290-291;. 1352-1371 olayları üzerinde C. İmber, *The Ottoman Empire, 1300-1481*, İstanbul 1990, 24-33 yanlışlarla doludur; son eseri *The Ottoman Empire, 1300-1650*, Haundmills 2002, 9-11, kısaca aynı yanlışları tekrarlar. Imber'e göre Murad'ın 1361'de *Sultan* olduğunu söylemişim (*The Ottoman Empire*, s. 29 note 16). "Edirne Fethi" (*Edirne Armağanı*, aşağıda not 19) makalemi dikkatle okumadığı anlaşılıyor, orada Murad'ın 1361'de şehzade olduğu yazılmıştır.

[19] Ayrıntılar için bkz. H. İnalcık,"Edirne'nin Fethi", *Edirne Armağanı*, Ankara:TTK, 1964, 189-196.

[20] Fr. Babinger,"Chronologische Miszellen", *Mitteilungen zur Osmanischen Geschicte* II (1923-1926), 311-312; A. Burmov, "Türkler Edirne'yi ne vakit aldılar" (Bulgarca), Türkçe çevirisi: H. Eren, *Belleten* 49 (1949), 97-106; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara: TTK, 1961, 2. Baskı, 163: G. Skrivanić "Bitka na Maritsi", *Voynoistorijskog Glasnika*, III (1963), 71-94; I. Beldiceanu-Steinherr, "La conquête d'Adrinople par les Turcs", *Travaux et Mémoires*, I. (1965); E. Zachariadou, "Conquest of Adrianople by the Turks", *Studi Veneziani*, 12 (1970); P.Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, 297-299; Schreiner, Beldiceanu-Steinherr ve Zachariadou'ya dayanarak 1368 ve 1369 tarihlerinde ısrar eder; C. İmber için bkz. not 18.

1362 Mart'ında Murad, Lala Şahin'i Rumeli'de *Uc* beyleri Evrenos ve Hacı İlbegi üzerinde *beylerbeyi* atadıktan sonra, Bursa'ya erişmek üzere Gelibolu Boğazı'nı geçer; Kara-Biga önünden geçerken oradaki Bizans Tekfuru[21] elindeki kalenin alınması gerektiğine işaret eder[22]. Bizans kontrolundaki bu güçlü kale, Rumeli'ye giden tüm Anadolu gazilerinin Bursa-Lapseki-Gelibolu ana-yolunu tehdit etmekte olup ancak Sultan Murad tarafından 1371 yazında uzunca bir kuşatmadan sonra feth olunacaktır[23].

Anadolu'da Orhan'ın ölümünü fırsat bilen "beyler" saldırıya geçmiş bulunmaktadır. Rumeli'de gaza faaliyetine devam arzusunda bulunan yeni sultan, Bursa'dan hareketle ilkin 1362'de bu beylere karşı sefere çıkmak zorunda kalmıştır. Osmanlı rivâyeti, Murad'ın ilkin onları püskürttüğünü, bunun üzerine kuşatma altında bulunan Ankara ahîlerinin kale anahtarlarını getirip şehri teslim ettiklerini bildirir[24].

Osmanlı kronikleri, Bursa kadısı olan Çandarlı Halil'in kadıasker (bazı kroniklerde vezir) tayin edilmesini, Lala Şahin'e Rumeli'de Beylerbeyilik tevcihini bu tarihte alınmış önemli önlemler arasında sayarlar. Bu önlemler için H. 760 (Neşrî) veya daha doğru olarak H. 763 (İdrîs) tarihini verirler. H. 763 (1362) yılı, Murad'ın ilk saltanat yılıdır. 1362 baharında Murad babasının ölümü üzerine Rumeli'den Bursa'ya gelirken, "etraf mülûku"nun ve herhalde taht üzerinde rakiplerinin harekete geçmesi üzerine, o zaman pâyitaht kadısı olan Çandarlı'ya sorumluluklar düşmüş bulunuyordu. Çandarlı, herhalde Murad'ın tahta geçmesinde önemli rol oynamış olmalı. Bu tarihten itibaren 1387'de Rumeli'de vefatına kadar vezir ve beylerbeyi sıfatıyla Çandarlı, devlet işlerinde önde gelen son derece önemli roller oynadı. Kroniklere göre, sultan için esirlerden pencik oğlanı toplanması ve yeniçeri orudsunun kurulması,

[21] 1354'de Osmanlı eline tutsak düşen Selânik Başpiskopos'u Gregori Palamas, Kara-Biga (Pègai)'de Pateriarch Mavrozoumis tarafından misafir edildi: G.Arnakis, "Gregory Palamas among the Turks...", *Speculum*, XXVI (1931),106; yüksek surları arkasında o zaman Pègai (Kara-Biga) hâkimi, Orhan'ın egemenliğini tanıyan bir tekfur olarak görünüyor.

[22] "Gelibolu'yu geçtiler, Biga [Kara-Biga] tarafına geldiler, Murad Han Gazi eyitdi:"Allâhu Ta'âlâ bunı dahi bize vere, dedi" (Aşpz. 47. Bâb). Verilen H. 766 tarihi yanlıştır, H. 773 (1371 yaz-sonbahar) olmalı, bkz. aşağıda.

[23] Aşpz.'de (48. Bâb) Kara-Biga fethi için verilen 766/1365 tarihi (48.Bâb) yanlıştır, kale *Sırp Sındığı*'ndan hemen önce 1371 yazında fethedilmiştir.

[24] Neşrî (I, 190): "Bu etrafın mülûku Bursa'ya kasd ettiler."; Bodleian Rûhî: "Yukarı Rûm'da olan müteferrik beylerin Bursa'ya kasdleri"; "Mulûk ve hükkâm-i Karaman ... ba-cânib-i Unguriye ve hudûd-i Karaman nahdat numûd" (İdrîs, *Haşt Bihişt, Katîba-i Siyum, Dâstân-i Avval*), Hacı Halîl Konevî'ye göre (v.28-19) Karamanoğlu'nun saldırısı Murad'ın Ankara'yı almasından sonra olmuştur:"mîr-i vilâyet-i Karaman yâgî şod"; Sultan Murad'ın 1362-1365 döneminde Anadolu'da faaliyeti üzerinde ayrı bir araştırma hazırlamaktayız, şimdilik bkz "Edirne Fethi".

Hayreddin'in tavsiyesiyle olmuştur[25]. Ölümünden sonra Sultan Murad, onun oğlu Ali'yi vezârete getirdi. Böylece, 1453'e kadar Osmanlı tarihinde bir Çandarlılar Dönemi başladı.

Murad'ın Rumeli'ye sultan olarak ilk seferi

Bizans imparatoru V. Yuannis Paleolog, Türkleri Trakya'dan çıkarmak üzere 1364 sonbaharında bir haçlı seferi için Papa ile temasa geçti. Papalık-Bizans-Macaristan ittifakı ve Savua'lı VI. Amadeo'nun haçlı saldırısı (1366) Osmanlı-Bulgaristan ittifakı ve Murad'ın Trakya ve Polunya (Apollunia) seferine (1366) rastlar. Osmanlı kroniklerinde bu seferde "Polunya/Tanrı-Yıkdığı" kalesi zikr olunur. Murad kaleyi alamaz. Bu kalenin *Apollunia* (Süzebolu, Sozopol) olarak tespiti, bize bu seferin tarihini belirlemede kesin kanıt sağlamıştır. Aşağıda, Sultan Murad'ın 1366-1370 döneminde Rumeli'de faaliyetlerini ayrıntıyla ele alacağız. Osmanlı Kronikleri, Murad'ın "Polunya seferine" ait ayrıntılı bilgi verirler, fakat tarihini vermezler, H. 783 (1381)'den sonraki olaylar arasında zikrederler[26].

I. Murad'ın Mıgalkara'da bir toprağı "vakf-i evlâd" olarak Ahî Musa'ya verdiği ahilik bitisi[27] 1 Receb 767/ 14 Mart 1366 tarihini taşımaktadır. I. Murad'ın o tarihte orada bulunduğu anlaşılıyor ("Ahilerinden kuşanduğum kuşağı Ahi Musa'ya kendü elimle kuşadub Migalkara'ra ahî dikdim"). Bu belge, Sultan Murad'ın 1366 Mart'ında Rumeli'ye geçtiği hakkında kesin bir kanıt sağlamaktadır.

Aşağıda Osmanlı ve Kâyinâmelerinde bu sefere ait metinleri aynen vermekteyiz. Bu dönem olaylarını en ayrıntılı biçimde İdrîs'in *Haşt Bihişt*'inde buluyoruz. İdrîs-i Bidlîsi, bugün bizim bildiğimiz aynı kaynakları, Aşpz., Neşrî ve Anonimleri kullanır; fakat onun bu kaynakların bize kadar gelmeyen daha ayrıntılı kopyalarını kullandığı anlaşılıyor. XVI. yüzyıl sonlarında Hoca Sa'deddin in Tâcu't-Tevârih'te verdiği metin sadece İdrîs'in Osmanlı inşâ

[25] Aşpz. 46 Bab: "ve hayli oğlanlar cem' oldu; Han'a getürdiler; Halil eydür 'Bunları Türke verelim, Türkçe öğrensinler, bunları dahi çeri edelüm', dedi adın... Yeniçeri kodılar."

[26] Aşpz. 54. Bâb (Atsız 131-132): "Leşker ile Gelibolu'ya geldi; andan doğru Mugalkara'ya vardı; Gazi Evrenos, Lala Şahin Rum-Eli'nin leşkeriyle geldiler.... İncegüz üzerinde Polunya derler bir hisar var... Bu ağaç Devletlü-Kaba (Kara)-Ağaç'dur"; karşıla: Neşrî, I, 210; İdrîs ve ondan naklen, Sa'deddin, II, 88-90: "Malkara'ya varılup... Çatal-Burgaz cânibine ağâz buyrulup... Polunye kal'ası fethine âzim oldu... tutuk-i ihticâbdan yüz götermedi... Karadeniz kenârına sarf-i 'inân-i azîmet... Devtlü-Kavak deyu nâm verdi".

[27] Bu orijinal *biti* (nişan) Sinan Paşa'ya ait vakıf belgeleri arasında ortaya çıkmış, İ. H. Uzunçarşılı tarafından yayınlanmıştır: *Tarih Vesikaları* (Türk Tarih Kurumu), n. 4 (1941), 241-244.

Türkçesiyle bir çevirisidir[28]. *Haşt Bihişt*'ten bizi ilgilendiren kısmı aynen aşağıya koyuyoruz:

Üçüncü Katîba: "Dâstân-i Nohom: "Nâ-gâh az cânib-i Rumili az hâkim-i Vize çunân habar rasîd ke, hâkim-i Kostantiniyye ba'zî leşkeryân firistâda wa wilâyat-i Vize-râki ba-nazdîk-i mamlakat-i üst, ba-gâret dâde ve banâ-bar-i i'timâd wa wusûk bar hasânat-i İstanbûl ba-înçunîn küstâhî ikdâm kard. ..... Sultân ..... 'al'al-fawr ba-cam-î'-i 'asâkir-i mucâhidân farmân farmûd wa az ma'bar-i Gelibolu 'ubûr namûda wa az-âncâ ba-şahr-i Mıgalkara nuzûl farmûd ..... Lala Şahîn wa Evronos Bik bâ sâyir sipehdârân ve leşkeryân dar nawâhî-i Miglakara Sultân-râ istikbâl kardand wa Lala Şâhîn ba-aksar-i 'asâkir-i Rumili ba-fath-i Ferecük az-nawâhî-i İpsala ferestâd. wa sultân çun ba-nafs-i nafîs ba-nawâhî-i İstanbul ba-da'iyya-i tashîr-i kilâ' wa husûn wa tawâbi'-i ân rûy-i 'azîmat nahâd; awwalâ kal'a-i İncügiz ke, dar yak marhala-i İstanbul-ast, nuzûl-i iclâl farmûd ..... wa dar do-sa rûz kal'a-râ dar kabza-i tashîr awurda, koçkân-i ancâ-râ borda wa asîr sâht... az ân-câ cibâl-i Burgaz ke az hawma-i İstanbul-ast tawaccuh farmûd, hâkim wa kotwâl-i kal'a az hâl-i mutamarridân-i İncügiz mutanabbih şoda, fi'l-hâl ba-taslîm-i hisâr mubâdaret namûd ..... Lala Şahîn Ferecük-râ fath karda ..... bâ-laşkar mutawaccih-i mulâzamat-i sultân şod wa dar nawâhî-i İncügiz kal'a-i dîger bûd az lawâhik-i İstanbul ke, ba-kal'a-i Bolon[29] mawsûm-ast, dar în awkât ke, an kal'a Tangri-Yıhdugı ma'rûf, ... Sultân mutawaccih-i tashîr-i an kal'a-i hisâr-i ustuwâr şod; pânzdah rûz cang u cidâl-i bisyâr kard, mahtûba-i fath az tutuk-i ihticâb rûy namûd[30].... meger 'Tangri bu kal'a-i yıhaydı' ... ba-cânib-i yaylâkî ki dar kanâr-i Karadeniz ast 'inân-i 'azîmat bartâft wa dar-ân mahal dar zîr-i diraht-i 'âlî firûd amada bûd... Sultân farmûd ke, în diraht ke, aknûn takya-gâh-i man şoda wa ba-manzil-i şacara-i wâdî-i ayman gaşta, ânrâ Devletlü-Kavak gûyand... ba'd az fath-i kal'a sultân Lala Şahîn-râ ferestâd camî'-i ahl-i kal'a-ke bîştar ra'iyyat-i mamlakat bûdand, ummîd wa istimâlat dâd wa har-kas-râ dar makâm wa maskan-i hôd tamkîn wa teskîn namûd... yakî az ahl-i laşkar-râ tâs-i tilâî az ganîmat-i âncâ ba-dest oftâd ..... kulâh-i tâskî kard, goftand ki eger farmân-i sultân bâşad kulâh-i

[28] Krş. Sa'deddîn, I, 88-89: "arba'a ve sab'în ve sab'a-mie'de (774) Vize hâkimi olan Şîrmerd Beg cânibinden haber geldi ki, İstanbul Tekvuru... Polunya kal'ası fethine 'âzim oldu". Bu cümle, bize kadar gelen Aşpz. nüshalarında yoktur. Sefer hakkında Neşrî'de (I, 210), metin pek kısa üç cümle ile verilmiştir. Üsküf ve Kavak-Ağacı rivâyeti Anonimler'dendir. İdrîs'in, Aşpz. ve Anonimleri kullandığına şüphe yoktur.

[29] Kroniklerde Polunya, Pelinye şekillerinde geçen bu kale, Karadeniz sahilinde *Apollunia* (Süzebolu, Sozopol) dur: bkz. H. J. Kissling. *Beiträge zur Kenntnis Thrakiens im 17. Jahrhundert*, Wiesbaden 1956, 113.

[30] Sa'deddin, I, 89, bu cümleyi menfî olarak "*mahtûba-i feth tutuk-i ihticâbdan yüz göstermedi*" diye çevirmiştir.

uskûf az an zamân mawzû' şoda ..... wa hudûs-i carayân-i ân wakâyi' dar şuhûr-i sana arba'a ve sab'în wa sab'a-mia wâki' şod".

Farsca Metnin Türkçe çevirisi:
3. Ketîbe, Dokuzuncu Destân.

"Ansızın Rumili'de Vize hâkiminden haber erişti ki, Kostantiniyye hâkimi (imparator) asker gönderip Vize vilâyetini yağmalamış; burası imparatorun memleketi yakınındadır. İmparator İstanbul'un surlarla iyi berkitilmiş olduğuna güvenerek böyle bir küstahlık yapmıştır. Sultan derhal askerin toplanmasını emr etti ve Gelibolu Boğazı'ndan geçerek Migalkara şehrine indi... (Rumili'de olan) Lala Şahin, Evrenos Beg ve öteki begler askerleri ile Sultan'ı Migalkara civarında karşıladılar. Sultan, Lala Şahin'i Rumeli askerinin büyük kısmı ile İpsala bölgesinde bulunan Ferecük fethine yolladı; kendisi İstanbul etrafındaki kaleleri ele geçirmek amacıyla bu tarafa hareket etti. İlkin İstanbul'dan bir merhale uzaklıkta bulunan İncügiz (İncegiz) kalesi üzerine yürüyüp kaleyi kuşattı; iki-üç günde kaleyi ele geçirdi, düşman askerini tutsak yaptı... oradan İstanbul'a ait olan Burgaz Dağları tarafına hareket etti, orada Burgaz (Çatal-Burgaz, Çatalca) kalesinin hâkimi ve kale dizdarı, İncügiz'de karşı duranların başına gelmiş olandan ders alarak derhal kalenin teslimi işine giriştiler; bu arada Ferecük'i feth etmiş olan Lala Şahin askeri ile Sultan'ın yanına gelmek üzere bu tarafa hareket etti. İncügiz bölgesinde İstanbul'a ait Bolon (Apollunia) denilen ve Tanrı-Yıkdugı diye bilinen başka bir kale vardı; Sultan iyi berkitilmiş bulunan bu kaleyi zaptetmek üzere bu tarafa hareket etti; kaleyi zapt için onbeşgün çetin savaşlar verdi, sonunda feth gelini yüzündeki peçeyi indirdi (aslında kaleyi alamadı, bkz. aşağıda). Sultan "Tanrı bu kaleyi yıka"[31] dedi ve Karadeniz'e yakın bir yaylaya çekildi, orada bir yüce ağaç altına oturmuştu.... Sultan 'altında dinlendiğim ve uğurlu bir yerde menzilim olan bu ağaca bundan sonra Devletlü-Kavak desinler' diye emretti... Bu fetihten sonra çoğu raiyyet olan kale ahalisine *istimâlet*[32] versin ve herkesi kendi ev ve makamında yerleştirsin, diye Lala Şahin'i gönderdi..... askerlerden birinin eline ganimet olarak bir altın tas düşmüş... onu başına geçirmiş. Rivâyet ederler ki, Sultan'ın emri ile *üsküf* denilen başlık o zamandan âdet olmuş... bu olayların olup bittiği tarih 774 (1372) yılına düşer".

[31] İdrîs, evvelce Azerbaycan'da Uzun Hasan hizmetindeki bürokratlardandı, Türkçe sözleri Azerî lehçesiyle söyler, İdris, yer adlarını genellikle yanlış yazar.

[32] *İstimâlet* için bkz. H. İnalcık "Ottoman Methods of Conquest", *Studia Islamica*, II (1954), 103-129.

İdrîs'ten önce bize kadar gelmiş olan ilk Türkçe Osmanlı kronikleri içinde bu olayları en geniş biçimde bize aktaran Aşpz. (54. Bâb) ve ondan naklen Neşrî (I, 212-213) dir. Aşpz.deki metni Neşrî ile karşılaştırıp aynen aşağıya alıyoruz[33].

"[a]Leşker ile Gelibolu'ya geldi; andan doğru Mugalkara'ya vardı; Gazi Evrenuz, Lala Şahin Rum-eli'nün leşkeriyle geldiler. Evrenuz'u Şahin'e koşdular, yürüdüler, Fire üzerine vardılar. Def'î Fire'yi feth ettiler.[a] Bu yanada Murad Han Gazi dahi geldi, Çatalca hisarının üzerine düşdi, [b]kâfiri çıkdı, itâ'at etdi. Haraca mutî' oldı.[b] Şahîn'e haber göndürdi, geldi hünkâr'a kavuşdı. İncegüz'ün üzerinde *Polunya* derler bir hisar var. Türk ana *Tanrı-Yıkduğı* der. Murad Han onun üzerine vardı ve ol vilâyetün halkı kaçub ona girmişler idi. [c]Bir nice gün eyü ceng etdiler. Âhir göçdiler.[c] Murad Han eyitdi: "Meger bunu Tanrı Yıka" dedi. Vardılar, Devletlü-Kaba-Ağaç dedükleri yere kondılar. Murad Han dahi bir kaba ağaca arkasın verdi, oturdı. Bir lâhza geçdükten sonra adamlar geldi, birbiri ardınca kim: "Hanım, Hak Te'âlâ kudretiyle ol hisar yıkıldı", deyü. Şahin'i göndürdiler, vardı. Mubalaga mal getürdi. Altun ve gümüş tebsiler ve floriler ve nakd akçalar bile getürdi. Halkını gerü istimâlet ile yerinde kodılar. Hayli altun, gümüş tas dahi buldular halkın elinde. Gaziler başlarına geydiler. Gördiler, yaraşır. Üsküf o zamanda bünyâd oldı. Ve hem o ağaca kim Han arkasın vermiş idi, hem eyitdi: "Bu ağaç Devletlü-Kaba-Ağaç'dur", dedi. Ol ağaca vech-i tesmiye Han'un sözi olup-durur. Ve ol ağaç şimdi dahi vardır. Kütük olup durur. Yanında bir kuyu dahi vardur."

Bu metinde Aşpz. tarih vermez. Bu olaydan önce, H. 783 (1381-1382) tarihinde Hamid-ili fetihi ve Buru (Pôros), İskete (Xanthi), Marulya (Maronia) fetihleri, Delü-Balaban'ın Serez ablukasına bırakılması olaylarını zikreder (55. Bâb).

Neşrî'deki farklar, bazı ayrı yorumlara imkân vermektedir. "Çatalca üzerine *düşdi"*den sonra tüm bu parça şöyle yorumlanabilir: 1366 Mart'ında Murad ile Şahin Malkara'da buluştuktan sonra Sultan, Şahin'i batıda Meriç nehrinin sağ yanında Ferecük/Fire (Byz. Vîra) üzerine göndermiş; kendisi o zaman doğuda İstanbul tarafında Çatalca (Çatal-Burgaz) üzerine yürümüş, sonra "dolanıp gelip" Şahin'le birlikte Karadeniz kıyısında Polunya (Apollunia)

[33] Bkz. Atsız yayını, 131-132.

[a-a] Neşrî (212): "kendü sürüp ..... defî Fircük'i feth ettiler. Bu tarafdan Murad Han Gazi dahi Sırf-iline vardı".

[b-b] Neşrî, s. 212: yok.

[c-c] Neşrî: "hayli ceng olunup alınmayup âhir üzerinden göçüp"

üzerine yürümüşler. Neşrî'nin kısa kaydı bize, stratejik durum hakkında yorum yapma imkânı vermektedir. Ayrıca, Neşrî'de Apollunia'yı "*bir nice gün hisar (muhasara) edüp cenk olunup alınmayup âhir üzerinden göçüp gitdi*" ifadesi önemlidir. Haçlı kumandanı Amadeo, Apollunia'yı aldı[34], Murad gelip kuşattı, alamadı ve Devletlü-Kaba-Ağaç (Devletlü-Kavak) denilen uzak bir bölgeye çekildi (bugün Devletliağaç, Kırklareli kuzeyinde bir köy). Aşpz. de bize gelen metinlerden bu durum açıkca belli değildir. Anonimler, kalenin alınmadığını açıklar. Kaleyi Amadeo alıp Bizans'a vermiştir (bkz. Aşağıda).

Anonimler[35] bu olaylar için yanlış olarak 784/1382 tarihini verir; fakat bu kaynak son derece önemli bir noktayı yineler: Malkara'dan Murad "İncügiz tarafına vardılar. *Bulunya* derler bir hisar vardır. Gayet sarptı, Türk ana, Tanrı-Yıkdugı-Hisar derler. Ol vilâyetin halkı kaçup ol hisara girdiler. Murad Han dahi üzerine düşüp hayli gün ceng ettiler, *alımadılar, göçüb gittiler. Sultan Murad Gazi alınmaduğuna hayli melûl oldu.* "Meğer bunu Tanrı Yıka" deyüp derd ile ah eyledi, ad verdiler. Gitdi; meğer ol-arada bir *kavak ağacı* vardı. Ulu ağaç idi. Murad Gazi ol ağacın dibinde kondı, arkasın ol ağaca verip dayandı, oturdu. Saht olup[36] otururken nâgâh bir kişi geldi kim: "Sultanım, devletinde *hisarın bir tarafı yıkıldı*" deyü. Murad gazi *Lala Şahin'i gönderdi, varıp esirlerin alup* mubalağa mal ile getürdiler, ol hisarın içinde altun taslar bulunup gaziler başlarına giyüp sultan Murad Han karşusuna geldiler; altun üsküf giymek ol zamandan kaldı. Andan Murad Gazi ol kavak ağacına "Devletlü Kademlü Kavak Ağacı" deyü ad verdi. Ol zamandan berü ol-araya "Devletlü-Kavak-Ağacı" derler; şimdiki halde ol-arada ol ağacın ol yerde eseri vardır, kütüğü vardır. Andan Murad Gazi ol hisarın kâfirleri ile 'ahdleşüp avretleri ve oğlanlarını ve kızları ile istimâlet verüp gerü yerlü yerine gönderdiler. Şimdiki halde ol sebebden ol hisara *Tanrı-Yıkduğı* derler. Sultan Murad Gazi ol yerden göçüp Edirne'ye geldi".

Murad "Polunya" (Süzebolu)'yu alamadı; çekildi. Kale Amadeo tarafından 1366'da ele geçirilmiş, 1367'de Bizans'a devr edilmiştir. Osmanlı kronikcileri, padişahların hoşuna gitmeyecek şeyleri, bazen doğru da olsa yazmaktan çekinirler; kaynaklarındaki bu gibi şeyleri atlarlar. "Polunya"

[34] V. Gjuzelev, *Mittelalterliches Bulgarien*, 233: "Amadeo VI, di Savoia..... porto alla rovina molte città e ffortezze bulgare sulla costa del Mar Nero (Sozopol, Anchialo, Nessebar, Emona)."; V.Gjuzelev, *Medieval Bulgaria*, Villach 1988, 273 (Scaffida, Anchtalo, Mesemvria Emona, Kozdoke *Sozopol*).

[35] Anonim Giese, 24-25; N. Azamat, ATAO, İstanbul 1992, 26-27; (Sözde) Beşîr Çelebi, *Tevarîh-i Âl-i Osman*, İ.H. Ertaylan yayını, İstanbul 1946, 37-38; Anonim Paris 1047, Anonim Ayasofya, Lûtfî Paşa, Rüstem Paşa bu kaynağı izler.

[36] Farsca *saht* olmak, kederli, hüzünlü olmak (F. Steingas, *Persian-English Dictionary*).

önündeki başarısızlığı ve sultanın hayal kırıklığını Neşrî'de ve Anonimler'de buluyoruz. Anonim *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, saray için değil, halk için yazılmıştır; sıradan halkın duygularına tercüman olarak geleneğe aykırı yenilikleri, haksızlıkları açıkca yazarlar. Bu sebeple *anonim*'dirler[37].

Üslûp farkları ve bazı ayrıntılar bir tarafa bırakılırsa görülüyor ki, Neşrî, Anonimler ve İdrîs aynı kaynağı kullanmışlardır. Bu dip-kaynak, eserini 1474'de yazmaya başlayan Aşpz. olmalıdır[38]. Bellidir ki, onlar Aşpz.nin bize kadar gelmeyen daha tam nüshalarını kullanmışlardır. Özetle, esas olaylar şu sıra ile verilmiştir:

1. Bizans imparatoru asker gönderip Vize taraflarını yagmalamış, bunun üzerine Murad acele asker topladı, Gelibolu Boğazı'nı geçip Rumeli'ye geldi (Aşpz.: —; Neşrî: —; Anonimler: —; İdrîs: +)
2. Murad ordusuyla Gelibolu'ya, oradan Malkara'ya geldi. Lala Şahin ve Evrenos askerleriyle gelip orada onu karşıladılar (Aşpz: +; Neşrî: +, Anonimler: +; İdrîs: +).
3. Sultan, Lala Şahin'i Rumeli askeriyle Meriç üzerinde İpsala bölgesinde Ferecük (Aşpz.: Fire [Byz. Vîra]) fethine gönderdi. (Aşpz.: +, Neşrî: +; Anonimler: —; İdrîs: + (İpsala bölgesinde Ferecük).
4. Murad kendi İstanbul tarafında, İncügiz, Çatal-Burgaz (Çatalca) kalelerini aldı (Aşpz.: İncügiz, Polunya; Neşrî: İncügiz?, Polunya; Anonimler: İncügiz?, Bulanya; İdrîs: İncügiz, Burgaz, Bolon).
5. Polunya (Apollunia=Tanrı-Yıkdıgı=Sozopol) kalesi önünde savaşlar, Sultan kaleyi aldı /alamadı (Aşpz.: ?; Neşrî: ?; Anonimler: "alınamadı"; İdrîs: *aldı*)
6. Murad, Polunya kalesi önünden göçtü, Devletlü-Kaba-Ağaç[39] menziline geldi, bekledi.
7. Sultan Bölge halkına *istimâlet* uyguladı.
8. Murad, Lala Şahin'i gönderdi; o, bölgede yaptığı zengin ganimetle dönüp Sultan'la Devletlü-Kaba-Ağaç'ta buluştu.

[37] Saraya, büroktarlara karşı sert eleştiriler için bkz. F. Giese yayını, Text: 25-26.

[38] Bkz. H. İnalcık, "How to Read 'Ashik Pasha-zâde's History", *Essays in Ottoman History*, İstanbul: EREN, 1998, 31-50.

[39] Bugünki haritalarda Kırklareli kuzeyinde Kofçaz batısında *Devletliağaç*; 17. yüzyılda bu bölgeden geçen elçiler *Devletli-Ağaç*, *Devletli-Kavak* diye kaydetmişlerdir (bkz. Fr. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien*, München, 1944, 57).

9. Polunya bölgesi ganimetinden ele geçen altın tastan üsküf icadı hikâyesi (Aşpz.: +; Neşrî: +, Anonimler:+, İdrîs: +)
10. Murad Devletlü-Kaba-Ağaç'tan Edirne'ye döndü

III. Haçlı Saldırısı, Gelibolu'nun ve Polunya (Sozopol)'nın düşüşü (1366)

Osmanlı kroniklerindeki kronolojik karmaşayı gideren ipuçlarını, Bizans ve Batı kaynakları vermekte ve I. Murad'ın Polunya (Tanrı-Yıkdığı) başarısızlığının 1366 Haçlı seferi çerçevesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Edirne'nin düşüşü (1361) Avrupa'da geniş yankı yapmış ve haçlı ruhu canlanmıştır. Papa V. Urban (1362-1370) Türklere karşı geniş ölçüde bir haçlı seferini örgütleme için Bizans, Macaristan, Kıbrıs Kralı ve Savua Kontu VI. Amadeo ile yakın ilişki kurdu. Papa için seferin hedefi, İstanbul'un güvenliğini ve Doğu-Batı kiliselerinin birliğini sağlamaktı. Ölen Bizans imparatoru III. Andronikos'un (1328-1341) çocuk yaşta tahta geçen oğlu V. Yuannis Palaeolog'un annesi Anna Paleologina, Amadeo'nun teyzesi oluyordu. Kont, haçlı çağrısını hararetle benimsedi. O zaman Papa'nın merkezi Avignon'a gidip merasimle Haçlı kisvesini giydi (1364 ilkbaharı) ve sefer hazırlığına başladı. İlkin Papa'nın teşvikiyle bir Haçlı tarikatı kurdu ve halkına yeni vergiler yükledi (tüm sefer ona 225 bin altına mal olacak). Ceneviz ve Venedik, İslâm memleketleriyle ticaretleri dolayısiyle feodal Avrupa'nın bu haçlı girişimlerini iyi karşılamadılar. Haçlı seferleri için Papa'nın izniyle Hristiyan hükümdarlar, kendi uyrukları üzerine ağır vergiler yüklemeye çalışırlar; bu da halkın hoşnutsuzluğuna neden olurdu[40]. Osmanlı devleti, köylü kitleleri arasında hoşnutsuzluktan bilinçli olarak yararlanıyor; kilise ve senyörlerin aksine köylünün koruyucusu rolünü benimsiyordu. Bu Osmanlı propogandası Almanya'ya kadar yayılacaktır[41].

[40] Papa V. Urban 1363 Mayıs'ından beri Türklere karşı bir haçlı seferi için hummalı faaliyet içindedir. Papa'nın teşvikiyle Macar kıralı Büyük Louis 1364-1365 kışını haçlı hazırlıkları yapmakla geçirdi.Bu haçlı seferi için bkz. Delaville le Rolux, *La France en Orient au XIVe siècle*, I-II, Paris 1886; J. Gill, *Byzantium and the Papacy, 1198-1400*, New Brunswick, NJ, 1979; O. Halecki, ibid.; son kez ayrıntılı olarak, K. M.Setton *The Papacy and the Levant* (1204-1571), I, Philadelphia 1976; Transylvania'da 1438 Bölba köylü isyanları Türk Savaşı için bir altın vergi yüklemekten çıkmış, bundan yararlanmak istiyen Sultan II. Murad bu memleket içerilerine bir akın yapmıştır.

[41] Osmanlı *istimâlet* politikası için bkz. H. İnalcık, "Ottoman Methods of Conquest", *Studia Islamica*, II, 103-129.

1364-1366 döneminde Papalık, Savua, Bizans ve Macaristan arasında Osmanlı'ya karşı bir ittifak kurulduğu zaman bu tarafta Bulgar Çarlığı ve Osmanlılar arasında bir ittifak gerçekleşti. Bulgaristan'ı bu ittifaka iten etken şudur: Bizans, Bulgar ürünleri bugday ve deri ihracıyla zenginleşmiş Karadeniz limanları Anchialos (Ahyolu), Mesembria (Misivri) ve Apollunia (Süzebolu, Sozopol)'u Bulgarlardan geri almak istiyordu. Bu limanları Bulgar Çarlığı 1307'de zaptetmişti[42]. Bizans, Türklere karşı haçlı seferinden yararlanarak bu limanları geri almayı hesaplıyordu.

Macaristan kıralı Büyük Louis (1342-1382), özellikle Macar aristokrasisi, aşağı Tuna'nın her iki tarafına Macar egemenliğini yaymak için bu haçlı seferinden yararlanma politikasını yeğlemekte idi[43]. Kıral, Eflak Voyvodası'nı itaat altına soktu, Bulgarlardan stratejik önemi olan Vidin'i aldı (1365 baharı) ve Vidin Bulgar Çarı Stratsimir'i tutsak yaptı; 1366 baharında Amadeo ile anlaşma içinde Türklere karşı sefere çıkacağını ilân etti. Bizans İmparatoru V. Yuannis 1365-1366 kışında, oğlu Manuel'i İstanbul muhafazasına bırakarak, Karadeniz-Tuna yoluyla Vidin'e, oradan Buda'ya Macar Kıralı'nın sarayına giderek seferin ayrıntılarını görüştü. Kralla görüşmelerde anlaşmazlık çıkıyor. Başlıca nedeni Kıral'ın, bu seferi, Bulgaristan ve Sırbistan'a karşı düşünüyor, olmasıdır. Çünkü o, daha ziyade, Tuna'nın iki tarafında Macar banlıkları kurmak istiyor. O zaman, çok ilginç olarak, Trnovo Bulgar Çarı Alexandr ve Eflak Voyvodası Layko, Kıralı'ın politikasına karşı Osmanlı'ya yanaşırlar. Haçlı plânı, böylece Balkan politikası haline dönüşür ve Osmanlı bu oyunda ortak bir düşman değil, bir yandaş rolünü alır. Vidin'de Katolik baskısına karşı halk, Trnovo Çarı'nın Türk kuvvetleriyle Vidin'e yardıma gelmesini bekliyor[44]. Osmanlı askeriyle Macarlar ilk kez burada karşılaştılar. V. Yuannis Macaristan'dan dönerken, Bulgar çarı imparatora ülkesinden geçme izni vermedi. Macar kıralı, Venedikle yaptığı görüşmelerde baharda, Balkanlardaki harekâta Bizans ile işbirliği içinde katılacağını açıklamakta idi[45]. Papa, Bizans imparatoruna 1366 başında gönderdiği mektupta, baharda Macar Kıralı, Kıbrıs kıralı ve Amadeo'nun haçlı seferinde birlikte harekete geçecekleri hakkında güvence vermekte idi. Ancak, Papa, Roma ve Bizans kiliseleri arasında

42 V. Gyuzelev, "Der Letzte Bulgarish-Byzantinische Krieg", *Mitteralterliches Bulgarien*, İstanbul: ISIS, 209-216, fakat onun verdiği 1364 tarihi tartışmalıdır.

43 Jorga, *GOR*, I, 220-235.

44 Jorga, *GOR*, I, 250-251; Stratsimir'in Osmanlı rivâyetindeki Sultan Murad'a sadık Sarac olduğu hakkında A. Kuzev, "Beziehungen des Königs von Vidin Ivan Stratsimir zu den Osmanischen Herrschern", *Etudes Balkaniques*, III (1971), 121-124; I. Bojilov, *Asenevtsi, 1180-1460*, Sofia 1994, 136; Bulgar literatürünü bana tanıtan Profesör E. Radushev'e şükran borçluyum.

45 Setton, *ibid.*, 287.

1054'den beri devam eden kilise ayrılığına (Şizma) son verilmesini bir ön-koşul olarak ileri sürmekte idi.. Macar kıralı, denizden Bizans'a yardım için Venedik ile görüşmeye girdi[46]. Venedik, ticaretinin büyük zarara uğrayacağını ileri sürerek, taşıma işinde kadırgaların yalnız Antalya limanını kullanacaklarını, Aydın-oğlu ile barış halinde olduğundan Milet ve Efes limanlarına gidilmemesini istemekte idi. Amadeo'nun hedefi ise, Türklere karşı Bizans'ın yardımına gitmekti. İmparator, gemi sağlanması için 15 bin flori ödemeyi vaad etmişti. Venedik, Suriye ve Mısır'a saldırılmaması hakkında güvence alınca kadırgaları sağladı, Fransa ve Ceneviz de gemi verdi. Amadeo, emrinde 15 kadırgadan oluşmuş oldukça güçlü bir donanma ile hareket etti (kadırga o çağda Akdeniz'de en önemli savaş gemisi idi. Her kadırgada asker ve kürekçi yaklaşık 200 kişi olurdu; tüm donanmada askerin sayısı 4000 idi).

Midilli hakimi Bizans imparatorunun akrabası Cenevizli Francesco Gattilusio Haçlılara katıldı (Ağustos 1366). Amadeo, askerini Çanakkale Boğazı kuzeyine çıkararak Gelibolu üzerine yürüdü. Gelibolu karadan ve denizden kuşatıldı; yukarı hisarı savunan Türk garnizonu az sayıda idi. Şehirdeki Rumlar, Haçlıları sevinçle çağırıyorlardı. Yardım alamayan Türkler, ağırlıklarını alıp kaleyi terk ettiler. 23 Ağustos 1366 günü Amadeo kaleye girdi. Şehri ertesi yıl Bizans İmparatorunun adamlarına teslim edecektir (14 Haziran 1367). Haçlıların bu kolay zaferinin başlıca nedeni, o zaman I. Murad ordusuyla Trakya'da seferde idi (bkz. yukarıda). 23 Eylül 1366'da Amadeo İstanbul'a ulaşır ve Pera Cenevizlilerinin verdiği iki kadırgayı donanmasına katarak Karadeniz'e çıkar. Amadeo, Macar kıralının tüm kuvvetleriyle Bulgaristan'a gireceğini ummakta idi.

Haçlı donanması, Skafida limanında buldukları Osmanlı gemilerini savaşarak batırdılar. Bu da gösteriyor ki, Bizans'a karşı Çatalca seferinden dönen Murad Bulgarların yardımına gelmişti. Haçlılar Anchialos önüne geldiler. Amadeo, Haçlıların saldırısı karşısında şaşkınlık içindeki Bulgarlara Bizans imparatoru için geldiklerini söylüyordu. Bizans ile Bulgaristan arasında uzun zaman bir savaş konusu olan Anchialos'tan sonra Mesembria da haçlılar eline geçti (Ekim 1366). Varna üzerine yürüyen Kont'a karşı Lemona'da (Emmona, Türklerin Emine'si), Bulgarlar direnç gösterdiler. Nihayet, Bizans ve Amadeo'nun Bulgar Çarı'na gönderdikleri elçiler anlaşma sağladılar (Kasım 1366). İmparator V. Yuannis, Polunya/Sozopolis'e gelerek Amadeo ile buluştu. Şehir imparatora teslim edildi (1 Mart 1367). Macar ordusunu boşuna bekliyen

46 *Ibid.*

Kont oradan İstanbul'a döner (Nisan 1367). Büyük-Çekmece yakınında Türklerin elinde bulunan küçük Kalovry, Selymbria (Silivri) ve Ennokosia hisarlarını alır ve İmparatora teslim eder[47]. Amadeo, 9 Haziran 1367'de Pera'dan Venedik'e gitmek üzere hareket eder; böylece feodal Avrupa'nın bu tipik şövalyesi yurduna bir Haçlı kahramanı olarak döner. Gelibolu'nun Bizans'ın elinde olması, 1377'ye kadar Osmanlı politikasını derinden etkileyecektir.

Amadeo, Bizans'a yaptığı hizmetler ve masraflar karşılığında haraç olarak, oldukça önemli meblaglar aldı (Mesembria'dan 17568 perper, Anchialos'tan 2734 perper). Gelibolu'nun imparatora tesliminde kendisine 20 bin florin (42.500 altın perper) vaad olundu; ödenmezse, İstanbul gümrüğü geliri beş yıl için Amadeo'ya verilecekti. Bu haçlı seferinin genel strateji bakımından pek önemli sonuçları olmuştur. Öncelikle, Gelibolu'nun Hristiyanlar eline geçmiş olması, Balkanlarda Osmanlı varlığını ciddi şekilde tehlikeye sokuyordu. Bundan sonra Sultanın Anadolu'dan Boğazlar ötesine geçmesi çok tehlikeli bir durum yaratabilirdi. Karaman-oğlu bundan daima yararlanmıştır. Sultanın Anadolu'da kapalı kalması ise, Rumeli'nin elden çıkması tehlikesini doğurabilirdi. Ancak, imparator Murad'ın haracgüzar bir vassalı olunca (1372 veya 1373) Osmanlılar Gelibolu Boğazını serbestce kullanabildiler. Gelişmeler gösteriyor ki, Bizans diplomasisi 1453'e kadar Boğazlardan öte yakaya geçişi, elinde en önemli koz olarak kullanacaktır (1371 Çirmen savaşı, 1389 Kosova Savaşı ve 1402-1413 Fetret döneminde). Osmanlı diplomasisi (Çandarlı) ancak Paleolog hanedanı içinde bir tefrika çıkardıktan sonra, Gelibolu'yu barışla geri alabilecektir (1377): Babası V. Yuannis'e karşı destekleme karşılığında IV. Andronikos, Gelibolu'yu Murad'a teslim edecektir[48]. Murad 1366'de Rumeli'ye geçince, beş yıl Dimetoka ve Edirne'de ikamet etmiştir (bkz. aşağıda). Rumeli'de Murad'ın bizzat gelerek yaptığı fetih faaliyetleri 1380'den sonra ivme kazanacaktır.

1366 Haçlı seferi, Osmanlı'ya karşı Balkanlarda haçlı Avrupa'sının bundan sonraki stratejisinin ana çizgisini belirlemiştir: Bir haçlı donanması Boğazlar ve Karadeniz'i kontrol altında tutarken, Tuna ötesinden Macaristan'ın öncülüğü ile bir Haçlı ordusu Balkanlara girecek, Edirne ve İstanbul üzerine

[47] Bu tarihlerde Osmanlı Türkleri İstanbul'un kapılarında idiler. Büyük-Çekmece'deki kalelerden başka İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e çıkışında tepede ünlü Hieron (Yoros) kalesi, Chalcedon (Kadıköy), Chrysopolis (Üsküdar) Osmanlıların elinde idi Demitrios Kydones, Constantinopolis'te mahbus olduklarını söyler (D. Kydones, *Speeches*, Almanca çevirisi, F.Tinnefeld, I, Stuttgart, 1981).

[48] Nicol, *The Last C enturies of Byzantium*, 280.

yürüyecektir. Niğbolu (1396) ve Varna (1444) savaşlarında bu stratejinin uygulandığını göreceğiz.

Katolik dünyasının başı Papa'nın haçlı seferinden asıl beklentisi, Bizans Ortodoks kilisesinin Katolik üstünlüğünü tanımasıdır. Balkanlarda halkı katolikliğe döndürme davasında Macar Kıralı Louis, Papa ile tam bir işbirliği vaadeder ve Vidin bölgesinde Fransisken rahiplerini kullanarak halkı zorla katolik yapar. Fakat onun bu politikası ters tepecek, yerli halk Macarlara karşı güçlü bir direnç gösterecektir[49]. Siyasi bakımdan, Doğu Ortodoks dünyasının Batı Hristiyan dünyasıyla tam birlik sağlaması halinde, Türk istilâsına karşı Doğu-Akdeniz'de Lâtin-Katolik Avrupa'nın kurduğu koloniler (Ege Denizi adaları, İzmir, Kıbrıs, Mora, İstanbul, Pera ve Karadeniz'de Venedik, Ceneviz, Lâtin kolonileri) koruma altına alınmış olacaktı. Bizans'ta Lâtin yanlısı imtiyazlı sınıflar, başta devlet adamı Demetrios Kydones olmak üzere, Türklere karşı ancak böyle bir politikanın kurtuluş çaresi olduğuna inanıyorlardı. (Kiliseler birliği, ancak İstanbul için Osmanlı tehlikesi kaçınılmaz bir gerçek haline geldiği zaman, 1439'da Floransa Konsili'nde karar altına alınacak, o zamanda bile Bizans idarecileri Ortodoks halkın direnci nedeniyle bunu açıkca uygulamaya cesaret edemeyeceklerdir). İstanbul üzerinde Osmanlı tehlikesi, Edirne'nin düşüşü ile sonuçlanan 1359-1361 Osmanlı seferinde ortaya çıkmış, İtalya'da ciddî kaygılar uyandırmıştı. Bizans ile Papalık arasında Osmanlı'ya karşı ilk ortak haçlı seferi, 1359'da gerçekleşmiştir. Bunun gibi, 1366 Haçlı seferi de Osmanlı'yı Trakya'dan çıkarma amacıyla yapılmıştır. Osmanlıların Balkanda her ilerleyişi, Bizans'ta ve Batı'da bu kaygıyı güçlendirecektir. Bizans'ta devletin ve yüksek sınıfların Lâtin yanlısı politikasına karşı patriklik ve sıradan halk kitleleri, inançlarını terk etmemekte taassupla direniyordu. Devlet sorumluları, bu direnç karşısında açıkca harekete geçemiyor, Osmanlı devletinin haracgüzarlığını sürdürüyordu[50]. Osmanlı idarecileri durumun farkında idiler ve *istimâlet*, yani "hoşgörü ile kendine çekme" politikasını bilinçle izlemekte idiler. Ortodoks halk arasında Katolik korkusu ve baskıları, tüm Osmanlı istilâsı süresince Türk yayılışını kolaylaştıran bir etken olacaktır. Osmanlılar, Ortodoks ruhbanı yardımcı görmekte, onları resmen tanımakta idiler. 1432 *Arvanid Defteri*'nde metropolitlere timar verildiğini görüyoruz[51].

[49] Setton, *ibid.*, 289, Papa'nın Krala mektuplarını özetler; Papa, Yunanlıların birliğe yanaşacaklarından kuşkuludur.

[50] G. Ostrogorski, "Byzance, Etat tributaire de l'empire turc", *Zbornik*, Sırp Akademisi, Institut d'Etudes Byzantine, 5, 49-58.

[51] *Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, yay. H. İnalcık, Ankara: TTK, 1954.

Güvenilir çağdaş bir İtalyan kaynağı[52], Haçlı hazırlığında taraflar arasındaki anlaşmazlıklardan Türklerin yarar gördüğünü açıkca belirtmiştir.

IV. 1366 Osmanlı-Bulgar İttifakı Üzerinde

Yirminci yüzyıl Bulgar tarihcileri, 1360-1389 dönemi için Osmanlı kaynakları ve Bizans kronikleri, Kantakuzenos ve Gregoras'ı, yerli Islav ve İtalyan kaynaklarıyla karşılaştırarak değerli araştırmalar yapmışlardır[53].

Osmanlı'nın haçlı ittifakı karşısında Bulgar Çarı Alexandr ile işbirliği, Bulgar tarihcilerince farklı biçimde yorumlanmıştır. Son kez, Bulgar tarihci Vassil Gjuzelev konuyu ele almıştır[54]. Bulgar tarihcileri arasında, Bulgar-Osmanlı ilişkileri üzerinde ilk kez sistematik bir araştırmayı Peter Nikov'a borçluyuz.

Nikov'a göre, Amadeo'nun seferi üzerinde yazılmış çağdaş Savua kroniğinde Bulgar-Osmanlı gizli ittifak anlaşması belirtilmiştir[55]. Bulgar Çarı Alexandr'ın, Edirne'ye (Adronopoli) gittiği ve ittifak görüşmeleri yaptığı iddiası, Savua kroniğindeki bir ifadenin yanlış yorumundan kaynaklanmıştır (Trnovo ile Endrenopoloy karıştırılmış)[56]. Nikov, haklı olarak Bulgar kalelerinin Murad tarafından 1366'dan sonra zaptedilmiş olacağını işaret eder (krş. aşağıda). Murad; Aydos ve Karnobad'ı ve bu arada Polunya (Sozopol)'ı ancak H. 769 baharı (1368 baharı-yazı)'nda feth etmiştir.

Daha yakın zamanlarda konumuz üzerinde sistematik bir araştırmayı Hristo Matanov'a borçluyuz[57]. Matanov'a göre Osmanlı kuvvetleri, Bizans

[52] Venedik'te Yüksek Onlar Meclisi kâtibi *Caroldo*'nun kroniği, bkz. Setton, 290.

[53] Konumuzla ilgili Bulgar yayınlarını bize tanıtan N. Anton ve E. Raduşev'e burada teşekkürü borç bilirim. Nikolay Anton, "The Ottoman Conquest of the Balkans through the Eyes of Bulgarian Historians: P. Nikov, The Anonymous Bulgarian Chronicle, 2. Peter Nikov, 3. Hristo Matanov, I. Duichev", MA Thesis, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü, 1998; Prof. E. Raduşev; Y. Andreev, G. Soulis, Str. Dimitrov, I. Bojilov'dan konuyla ilgili bazı pasajları Türkçeye çevirme lütfunda bulunmuştur.

[54] Vassil Gjuzelev'in 14. yüzyıl ilk yarısı üzerinde belli-başlı araştırmaları: *Medieval Bulgaria, Byzantine Empire, Black-Sea-Venice-Genoa*, Villah: Baier, 1988; *-Mittelalterliches Bulgarien: Quellen, Geschichte, Hauptstädte und Kultur*, Istanbul: ISIS; Gjyzelev araştırmalarında Macaristan ve Avusturya'da konu ile ilgili başlıca yayınları da kullanmıştır; ancak N. Iorga (Jorga)'yı bunun dışında bırakmış görünmektedir.

[55] "Le roy de Buargarye sy sestoit acorde et alyez secretement avec le turc" P. Bollati, *Illustrazioni della spedizione in Oriente di Amadeo VI*, Bib. Stor. Ital. VI Torino 1900. Bu kaynak Amadeo'nun seferi için önemli ayrıntılarla, beraber birçok yanlış bilgi de içerir, dikkatle kullanılmalıdır, Amadeo'nun seferi için bkz. E.L. Cox, *The Green Count of Savay: Amadeus VI and Transalpine Savoy in the fourteenth century*, Princeton 1967.

[56] İdrîs: "Dar zamistân-i sene tis'a wa sittîn ve seb'amia ..... dar Dimetoka kişlamîşî..... çun ayyâm-i hucasta-ancâm-i bahâr rasîd ..... ba-savb-i Aydos bar-afraht .....ba-cânib-i Karın-Ovası .....az-ancâ .... ba-cânib-i Süzebolu nahdat farmûd" (İdris 3. *Katîba, Dâstân-i Haştum*), ondan naklen Sa'deddin, I, 85.

[57] *Gelibolu'dan Lepanto'ya, Balkanlar, Avrupa ve Osmanlı Yayılışı (1354-1571)*, Sofya 1988 (Bulgarca).

imparatoru V. Yuannis daha Macaristan'da ittifak görüşmeleriyle meşgul iken saldırıya geçmişlerdi. İmparator'un Karadeniz-Tuna yoluyla Buda'ya varışı 1366 başlarındadır. Dönüşünde Bulgar Çarı onun kendi ülkesinden geçişine izin vermedi[58]. Haçlı ittifakına dahil olarak imparator V. Yuannis'in o zaman Trakya'da harekâta başladığı anlaşılıyor. Osmanlı rivâyeti, İmparatorun Vize'ye saldırdığını, bu haber üzerine Murad'ın derhal ordusuyla Trakya'ya geçtiğini bildiriyor (yukarıda). Bulgar Çarı, Türklerle ittifakın nereye varacağını anlamış ve bu fazla güçlü dosttan ayrılmanın, Amadeo ve İmparatorla bir an önce anlaşmanın gerekliliğini anlamış olmalı. Karadeniz limanları düştükten sonra Amadeo ve imparatorun gönderdiği elçiler Trnovo'da iyi karşılandı, barış yapıldı.

Birbirine yaklaşan iki düşmanı, Macaristan ve Bizans'ın tehdidi karşısında Bulgar Çarı'nın Murad'ın ittifakını aramasından daha tabii birşey olamazdı. Çandarlı'nın becerili diplomasisi, böyle bir ittifakın önemini iyi takdir etmiş olmalı: Böylece, hem haçlılara, özellikle Macaristan'a karşı bir ortak cephe kurma, hem de ileride bu ilişkiyi bir bağımlılık haline getirme mümkün olacaktı (Osmanlı diplomasisini, herhalde kendini keramet sahibi bir veli gibi gören Gazi Hüdavendigâr'dan ziyade, bir devlet adamı olan Çandarlı idare ediyordu). Osmanlı idaresi 1366-1389 döneminde, tüm Balkan hükümdarlarına, rakiplerine karşı ilkin yardım yapmış, sonra onları haracgüzâr vasal durumuna getirmiştir[59]. Osmanlı vasallığı Nikov'a göre, Alexandr'ın ölümünden (1371) sonra III. Şişman zamanında, herhalde Çirmen Savaşından (28 Eylül 1371) sonra gerçekleşmiştir. Alexandr'ın halefi III. Şişman (1371-1393) kızkardeşi Thamara (Maria)'yı metbu'u Murad'a zevce olarak göndermiştir[60].

Son kez, V. Gjuzelev'in[61] ilgili konuyla görüşlerini şöyle özetlemek mümkündür.

İmparator V. Yuannis, başlıca Apollunia (Sozopol), Anchialos ve Mesembria limanlarını almak için Bulgaristan'a karşı savaş açmış, Bulgar Çarı Alexandr (1331-1371) Osmanlı Türklerinin yardımıyla karşı koymuştur. Gjuzelev, bu Türklerin, ya ücretli asker olarak Alexandr'ın hizmetine

[58] İmparatorun esir edildiği doğru değildir, bkz. O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome*, Varşova 1930, 136; J.W. Barker, *Manuel II Palaeologus*, New Brunswick, NJ, 1969, 7.

[59] Bkz. H. İnalcık, "Ottoman Methods of Conquest".

[60] Keza, Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag 1876, 326.

[61] Bkz. yukarıda not 2.

girdiklerini, yahut müttefik olarak geldiklerini tahmin eder[62]. Bu Türkler, gelip şehir dışında Bizans kuvvetleriyle savaşmışlar. Sonunda, Alexandr, İmparatorla anlaşmaya yanaşarak barış yapmış ve kaleyi teslim etmiş (1364). İmparator kaleyi yıkıp İstanbul'a dönmüş (Osmanlı rivâyetinde Polunya surlarının yıkıldığı hakkındaki rivâyetle karşıla). Kuşatma tarihi tartışma konusudur[63]. Matanov ve Guzelev'in söylediği gibi, bu olaylar 1364'te olamaz. 1364'de Bizans bu kaleleri ele geçirdiyse, neden 1365-1366'da bu maksatla Haçlı ittifakına girecektir? Olaylar şöyle gelişmiştir:

Murad, 1362 Mart'ında Orhan'ın ölümü üzerine tahta geçmek üzere Rumeli'yi terk ederken, "lalası Şahin'e Zagra tarafına ve Filibe'ye akın verdi"[64]. Osmanlı kronikleri, Lala'nın Filibe'den bir yıl önce Zagra'yı 763'de (1362 bahar-yaz) feth ettiğini kaydederler. Öyle görünüyor ki, Lala Filibe'yi 1364'de teslim almıştır[65].

Filibe'yi teslim eden "tekfurun", Bulgar Çarının yanına gitmediği, Serez Sırp Despotu yanına sığındığı hakkında Osmanlı rivâyeti ilginçtir. Lala'nın Bulgaristan'da Zagra ve Filibe fetihleri, 1362-1364 arasında, yakınlaşma 1364 veya 1365'te olmalıdır. Papa'nın aracılığı ile Macar-Bizans ittifakı hem Bulgaristan'ı hem Osmanlıları tehdit etmekte idi. Bizans-Macar ittifak görüşmeleri üzerine (1365) Bulgar Çarı, Osmanlı'lardan yardım aramış, Lala Şahin, bu koşullar altında Sultan Murad'ın Anadolu ordusuyla âcilen Rumeli'ye geçmesini istemiş olmalıdır. Osmanlı-Bulgar işbirliği, kuşkusuz, tam bir ittifaka dönüşmüştür. Sultan Murad, H. 767 (18 Eylül 1365'de başlar, 9 Ağustos 1366'da biter)'de Rumeli'ye geçtiği zaman, Karadeniz limanları Mesembria, Anchialos, Sozopol henüz Bulgarların elinde idi; Bulgarlar, bu kaleleri Amadeo'nun haçlı kuvvetlerine karşı Osmanlı kara ve deniz kuvvetleriyle birlikte savunacaktır (Skafida'da Osmanlı gemileri).

Macarlar ile Osmanlılardan, biri Tuna üzerinde öteki Trakya ve Güney Bulgaristan'da yayılmacı büyük güç olarak Balkanlara girmeleri, sonuçta çatışmayı kaçınılmaz kılmakta idi. Fakat her iki büyük güç, Bulgaristan

[62] Ibid., 213; "die bulgarische Zar mit den Osmanischen Türken, die sich in Ostthrakien fest niedirlassen hatten, ein *bündniss* geschlossen habe. Für diese Behauptung sucht man eine Begründüng in the Tatsache, das die Türken in diesem Krieg als *söldner* an der Seite der Bulgaren kämpften".

[63] Bu olayın tarihini 1362 yılına koyan Schopen ve 1363 yılını yeğleyen Schreiner ve Charanis'e karşı Gjuzelev (211), 1364 yılını gösterir.

[64] Aşpz. 127-128; Aşpz'nin şehzade Murad'ın 1357-1362 Trakya'daki faaliyeti ile (43.-45. Bâb'lar), tahta çıktığı 1362 Mart'ından sonraki olayları karıştırdığını yukarıda gösterdik,

[65] Filibe fethi için bkz. G. Boykov ve M. Kiprovska, "The Ottoman Philippopolis (Filibe) during the Second half of the 15th c. ", *Bulgarian Historical Review*, 3-4 (2000), 112-120.

üzerinde egemenlik kurmada, istemeden birbirlerine yardımcı olmuşlardır. Osmanlı ile Macar, ilk kez Tuna üzerinde Vidin'de öncü kuvvetleriyle karşılaşmışlar (1366), fakat bu dönemde gerçek bir karşılaşma durumuna gelmemişlerdir. Ne zaman ki, Yıldırım Bayezid döneminde (1389-1402) Osmanlılar Tuna memleketleri, Kuzey Bulgaristan, Eflak ve Dobruca'da egemenlik kurmaya girişeceklerdir; o zaman Macaristan, kendi nüfuz alanına giren Osmanlı devletiyle uzun ve çetin bir mücadele dönemine girecektir (Nigbolu, 1396; Izladi 1443; Varna 1444; İkinci Kosova 1448 savaşları). Bulgar ve Osmanlı'yı işbirliğine götüren temel olay, Bizans'ın zengin Karadeniz limanları Anchialos, Sozopol ve Mesembria'yı[66] Bulgarlardan geri alma girişimleridir. Bizans'ın haçlılarla Osmanlı'yı Trakya'dan çıkarma çabaları böylece, Bizans-Bulgar çatışmasıyla aynı zamana gelmiş ve Bulgar-Osmanlı ittifakını hazırlamıştır. Sonuçta, Gelibolu'yu alan Amadeo'nun Haçlı seferi (1366-1367), aynı zamanda Bulgaristan'a karşı bir sefer niteliği kazanmıştır.

V. Sultan Murad Rumeli'de (1366-1370), Trakya ve Doğu Bulgaristan'da Fetihler

H. 767'de Sultan Rumeli'ye geçmiş, beş yıl orada kalmış ve bu zaman süresince Bizans ve Bulgaristan topraklarında "gâh nefs-i nefîsleriyle gâh irsâl-i sipâh ile" bir hayli fetihler yapmıştır[67]. Bu beş yılda Trakya ve Doğu Bulgaristan'daki fetihler hakkında Bizans ve Slav kaynakları bilgi vermezler[68]. Buna karşı Osmanlı rivâyetinde[69] oldukça geniş ayrıntılar vardır. Gerçekte, Murad 1366 Mart'ında Rumeli'ye geçmiştir. Murad, Dimetoka'da iken Meriç nehri üzerinde Edirne yakınında Çirmen (Çirmianon) üzerine kuvvet gönderdi.

[66] Bu limanlar, Bulgaristan'ın buğday ve derilerinin Venedik ve Ceneviz'e ihraç limanlarıdır ve önemli gümrük geliri getiriyordu: bkz. V. Gjuzelev, *Medieval Bulgaria*, 263-276, 289-326, 351-362; Anchialos (Osm. Ahyolu) zengin tuzlalarıyla ünlü idi.

[67] Başlıca kaynak İdrîs, 3. Katîba, 8. Dâstân; Sa'deddin, I, 85-86; Fr. Babinger, *Beiträge*, 50-52, bu fetihleri yanlış olarak 1363 ve 1367 yıllarına kor, Murad bu fetihleri H. 767-772 yıllarında yapmıştır (bkz. Kronoloji).

[68] Kantakuzenos, Osmanlıların Trakya fetihlerinden sorumlu tutulduğundan, onun hatıratında bu Osmanlı ilerlemelerinden söz etmemesi doğaldır. Osmanlı kaynakları, özellikle İdrîs, Trakya'da ve Doğu Bulgaristan'daki fetihler hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler verir; ancak bu bilgileri doğru bir kronolojik sıraya koymak gerekir. Fr. Babinger ("Beiträge": Anhang) ilk kez Osmanlı kroniklerinde geçen yer adlarını tespit etmekle önemli bir katkıda bulunmuş, bu araştırmayı daha sonra H. J. Kissling, en son K. Kreiser, Trakya yer adları üzerinde çalışmaları ile tamamlamışlardır.

[69] Kuşkusuz, mufassal nüshalardan alarak İdrîs (*Dâstân-i Haştum*) (ondan naklen Sa'deddin, I, 85-86); Aşpz. ve Neşrî eldeki nüshalarında fetihlerden söz etmezler.

Kale, gelen askerden *amân* dileyip teslim oldu[70]. Çirmen ve çevresindeki bölge Osmanlı idaresi altına girdi.

767 Hicrî yılı 18 Eylül 1365'te başlar, 9 Ağustos 1366'da biter. Gelibolu, Amadeo tarafından zapt (23 Ağustos 1366) edildiğinden, Murad için 1366 Ağustos'unda Rumeli'ye geçmek imkânsızdır. Bir Bizans donanması Gelibolu Boğazı'nı tutmakta idi. Rumeli'ye geçiş, yukarıda Ahi Musa bitisinin gösterdiği gibi, 1366 Mart'ında olmalıdır.

Osmanlı kronikleri, Bizans imparatorunun Vize (Viza)'ya saldırısı ve bundan sonraki olayların tarihini çok geç bir zamanda, 774/1372 tarihinde olmuş gösterirler. Vize'ye Bizans saldırısı Idrîs'te kaydedilmiş olup 1366'dan sonra bir tarihe ait olabilir. Osmanlı rivâyetinde anahtar cümle I. Murad'ın *Polunya* kuşatmasıdır. *Polunya*, kuşkusuz, Bizans'ın *Apollunia*'sıdır (Bulgarların *Sozopol*'u). Polunya 1366 Ekim'inde, Amedeo tarafından Bulgarlardan zaptedilmiş ve 1367 Nisan'ında imparator V. Yuannis'e devredilmiştir.

Arıştırmanın sonunda durum şöyle özetlenebilir. Osmanlı rivâyetinde 774/1372'de gösterilen olaylar, H. 767 yılına aittir. Murad, 1366 Martı'nda Rumeli'ye geçtikten sonra Migalkara (Malkara)'da karargâhını kuruyor; Lala Şahin ve Evrenos emrindeki kuvvetleri oraya çağırıyor; böylece Anadolu ve Rumeli ordularını kumandası altında topladıktan sonra gerisini güvenceye almak üzere Lala Şahin'i Meriç ağzında Ferecük-Fire (Byz. Vîra) üzerine gönderiyor, kendisi Bizans'a karşı harekete geçiyor: "Sultan çun ba-nafs-i nafîs ba-nawâhî-i İstanbul ba-dâ'iyya-i tashîr-i kılâ' ve husûn wa tawâbi'-i an rûy-i 'azîmat nihâd" ("Sultan kendisi İstanbul dolaylarındaki kaleleri ve onlara tâbi bölgeleri zaptetmek üzere hareket etti"). Bu seferde Sultan sırasıyla İncügiz'i kuşatıp feth ediyor, oradan Burgaz Dağları tarafına yönelerek İstanbul'a yakın Çatal-Burgaz'ı (Çatalca)[71] teslim alıyor (Küçükçekmece yakınındaki Bizans hisarlarınıda o zaman almış olmalı); o sırada Lala Şahin Ferecük fethini tamamlayıp Sultan'la buluşuyor ve birlikte Karadeniz kıyısında *Polunya* hisarı üzerine hareket ediliyor. Bu olay 1366 sonbaharında cereyan etmiş olmalı: Polunya'da savaş başarısızlıkla sonuçlanmış ve Sultan ordusuyla Devletliağaç mevkiine çekilmiştir. Haçlı ordusu, Savua kroniğine göre, kaleyi 1366

[70] İdrîs, *Dâstân-i Heftumnd;* Çirmen kuşatmasında İdrîs'e göre Osmanlı askeri "*top*" kullandı ("bar kal'a seng-i *top* wa tîr andahtan" (Sa'deddîn, 83, toptan söz etmez).

[71] Kissling, 111, Çatal-Burgaz'ı Lüle-Burgas ile karıştırır.

Ekim'inde ele geçirmiş ve Skafida'da Osmanlı gemilerini yakmıştır[72]. Kale, Amadeo tarafından 1367 Nisan'ında Bizans imparatoruna devredilmiştir. O halde Polunya'yı Osmanlı kuşatması, kale henüz Amadeo'nun elinde iken, 1366 Ekim'i ile 1367 Nisan'ı arasında cereyan etmiş olmalıdır. Osmanlı rivayeti Murad'ın kaleyi Onbeş gün kuşattığını, alamayıp hayal kırıklığı içinde Devletli-Kaba-Ağaç (Devletli-Kavak, bugün haritalarda Devletliağaç) mevkii'ne çekildiğini belirtir. Gelibolu düşman eline düştüğünden Sultan Murad 767-772'de beş yıl Rumeli'de kalmıştır. İlkin Dimetoka'da oturmuş, Edirne'de saray inşasını emretmiş, inşaat bitince oraya geçmiş, beş yıl boyunca Edirne'den Rumeli'de önemli fetihler yapmıştır[73].

Öyle görünüyor ki, 1366'da Bulgaristan'la yapılan ittifak son bulmuş ve Bulgar toprakları Osmanlı istilâsına açılmış bulunuyordu. 769/1368 baharında (H. 769: 28 Ağustos 1367-18 Temmuz 1368) Sultan kendisi Doğu Bulgaristan'da önemli fütuhata girişir. Bu harekâtta sağ-kol Uc beyi Mihal-oğlu onunla beraberdir. Sultan Murad doğu Bulgaristan'da Balkan dağ geçitlerini kontrol eden Aydos (Aetôs) ve Karin-Ovası (Karnobad) üzerine yürür. Aydos savaşsız teslim olur; Karın-Ovası kolaylıkla[74] ele geçirilir ve Osmanlı idaresi altına alınır[75]. Oradan Sultan, evvelce yenilgiyle ric'at ettiği Süzebolu (Polunya/Apollunia) üzerine gelir, kaleyi kuşatır, Hisar dayanır, fakat sonunda *amân* isteyip teslim olur, şehir işgal olunur[76]. 770/1369 kışında Sultan Edirne sarayında kalır. 770/1369 Baharında Sultan Bizans'a karşı yeniden harekâta geçerek Trakya'da İstranca (bugün Yıldız) dağları eteğinde önemli Pınar-Hisar, Kırk-Kilise (Kırklar-eli) Vize kalelerini ele geçirir. Kırk-Kilise karşı koyduğu için savaşan Rum askerini kılıçtan geçirir[77]. Sultan Kırk-Kilise'yi kuşatırken Mihal-oğlu doğuda Vize kalesi üzerine gider. Pınar-Hisar ve Kırk-Kilise'nin

[72] Çağdaş Savua kroniği'ne göre: "Eulx (Amadeo'nun haçlı donanması) partant de Suzepoly entrèrent au port de Scafida, ont estroyent plusieurs nauses turquoises, lequels en combatant ilz peprirent et parfonderent"; 1370 yazında surlarla berkitilmiş Kara-Biga kalesini deniz tarafından Aydıncık deniz üssünden gelen savaş gemileri kuşattılar. I. Murad'ın önemli bir donanması vardı. Aydıncık donanma reisi Abdullahoğlu İldutan (belki Rum dönmesi) idi. Aydıncık (Edincik)'ta cami ve mezarı bugün görülebilir.

[73] İdrîs: 3. Katîba, 8. *Dâstân*, ondan naklen Sa'deddîn, *Tâcu't-Tevarîh*, I, İstanbul, H. 1279, 85: "Beş yıl murûr edince ol cânibde (Rumeli'de) ârâm edüp sene 767'den sene 772'ye varınca .....ikâmet-i merâsim-i cihâd eylediler".

[74] İdrîs, Dâstân-i Haştum:

[75] İdrîs, Dâstân-i Haştum: fakat Sa'deddin, I, 85: "ol vilâyet harâcgüzâr oldu."

[76] İdrîs, Dâstân-i Haştum: fakat Sa'deddin, I, 85, "ol vilâyet kâfiri harâcgüzâr oldu."

[77] İdrîs, Dâstân-i Haştum: krş. Sa'deddin, I, 86.

teslim olmaları üzerine Sultan Vize üzerine gelir. Bir ay direnen kale sonunda teslim olur (Bizans 1366'da Vize'yi almış görünüyor)[78].

Sultan Murad'ın İstanbul doğrultusunda Trakya'da yaptığı bu fetihler, İstanbul'da panik yaratır. İmparator V. Yuannis, son çare olarak katolikliği tanıma bahasına Batı'dan bir haçlı ordusu harekete geçirmek amacıyla Papa'nın yanına[79] gitmeye karar verir. V. Yuannis'in uzun tereddütlerden sonra 1369'da neden acele Roma'ya gitme gereğini duyduğu mevcut literatürde açıklanmamıştır. Osmanlı kaynaklarından aktardığımız ayrıntılar duruma aydınlık getirmektedir.

Murad'ın Rumeli'de beş yıl süren ikameti ve fetihleri üzerinde İdrîs'in metni aşağıdadır.

Haşt Bihişt, 3. Katîba, 8. Dâstân.

"Sana tis'a wa sittîn wa sab'amia dar dawlathâna-i hôd dar Dimetoka kişlamîşî wa maştat girifta-bûd, çirâ-ke hanûz dawlathâna dar Edirne itmâm na-pazîrafta bûd, çun ayyâm-i hucasta-ancâm-i bahâr rasîd ..... ba-'azîmat-i husrawâna a'lâm-i mamlakat-guşâyî ba-sawb-i Aydos bar-afraht ..... (kal'a) taslîm-i ahl-i İslâm kard wa az-ancâ sultan ba-cânib-i sahrâ-yi Karin-ovası tawaccuh farmûd ..... (kal'a) dar kabza-i tasarruf-i nuwwâb dar-âmad wa az ancâ râyât-i nusrat-sarâyât ba-cânib-i Süzebolu nahdat farmûd wa wâlî-i Süzebolu ba-i'tımâd-i hasânat-i hisâr awwalâ az itâ'at imtinâ' namûd ..... kal'a wa hisâr-râ ba-umanâ-i mu'minân separdand, az-ancâ Sultân-i kâmrân ba-sawb-i Edirne âhang-i mu'âwadat farmûd çun dar Edirne sarây-i sultân kâbil-i sukûn şoda dar fasl-i zamistân sana sab'în wa sab'amia der Edirne wakt-i maştât wa kışlak karâr girift"[80].

1369 Baharı harekâtı hakkında İdrîs'teki metin aşağıdadır:

"Dâ'iyya-i fath-i kasabât wa wilâyat-i Kırh-Kilisa ba-zuhûr rasîd.... ba-andak rûz .... bar kal'a wa sûr galaba namûd ..... dar zamânî-ke râyât-i mansûr Kırh-Kilisa-râ mahsûr daştand Sultan ba'zî sipeh-sâlârî-i laşkaryân-râ ba-amîr-i nâmdar Mihal-oglu dâd wa muhâsara-i kal'a-i Vize ferestâd wa dar-în muddat-ke Sultân ba-fath-i an dû kal'a wa hisâr tawakkuf numûd, Mihal-oglu kal'a-i

[78] Rivâyete göre Migalkara ve Vize Süleyman Paşa tarafından 1357'ye doğru alınmış, onun ölümü üzerine Bizans karşı saldırıya geçip Vize'yi geri almıştı. İstanbul'a iki günlük uzaklıktaki Vize Bizans imparatorlarının av-eğlence yeri ("teferrücgâhı") idi. Osmanlı padişahları bu geleneği sürdürmüşlerdir. Özellikle çoğu zaman Edirne'de outran IV. Mehmed'in sık sık av partileri bu bölgede düzenlenmiştir.

[79] A. Vasiliev, "Il viaggio di Giovanni V Paleologo in Italia e l'unione di Rome del 1369" *Studi bizantini e neoellenici*, III (1931), 153-192; O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome*, 169-212.

[80] Krş. Sa'deddîn, I, 85.

Vize-râ ..... ba-tank awurda bûd, Sultan ba'd az fath-i an kal'a tawaccuh ba-Vize namûd wa muddat-i yek-mâh..... laşkaryân-râ muharaba farmûd.... çun Takvur wa wâlî-i Vize talab-i 'afw u amân numûd ..... kal'a-râ taslîm-i nuwwâb-i sultânî kard .... ba'd az awkât Sultan 'âzim-i dârulmulk-i Bursa şod"[81].

Özetle, Doğu Bulgaristan'da Aydos-Süzebolu seferi 1368 yaz ve sonbaharında, Kırk-kilise ve Vize seferi 1369 bahar ve yazında cereyan etmiş olmalı. İdrîs'e göre Murad, H. 772 (26 Temmuz 1370'de başlar) Bursa'ya dönmüştür. 1371'de Murad Sırp ordusunun Edirne üzerine geldiği haberini alınca, Rumeli'ye geçmek için Bursa'dan hareket eder. Fakat, Gelibolu Bizans elindedir. Boğazı geçme girişimi tehlikelidir. O zaman Murad Bizans'ın Kara-Biga kalesinin tehdidini bertaraf etmek üzere bu kaleyi kuşatır[82], yüksek surlar karşısında kuşatma uzar; Sırplar Edirne'ye yakın Çirmen'e kadar gelirler, orada Hacı-İlbegi'nin gece baskınıyla bozguna uğrarlar (26 Eylül 1371).

[81] Krş. S'deddîn, I, 85-86; Sultan Murad Rumeli'de beş yıl kaldıktan sonra Bursa'ya H. 772'de (26 Temmuz 1370'de başlar) dönmüştür.

[82] Kara-Biga fethi Osmanlı rivâyetinde bildirildiği gibi (Aşpz. 48. Bâb; Neşrî, I, 200; İdrîs, 5. Dâstân) H. 766'da değil, H. 773 yılında 1371 yazında vukua gelmiştir: bkz.; "Murad I", DV *İslâm Ansiklopedisi*.

Osmanlı Beyleri (Sultanları)
Osman Bey, 1288-1324
Orhan, 1324-1335 Bey, Sultan 1335-1362
Sultan Murad I, 1362-1389
Sultan Bayezid I, 1389-1402

Bizans İmparatorları
Andronikos II Paleolog: 1282-1328
Andronikos III Paleolog: 1328-1341
Yuannis VI Kantakuzenos: 1347-1354
Yuannis V Paleolog: 1354-1391
Yuannis VII Paleolog: 1390
Andronikos IV Paleolog: 1376-1379
Manuel II Paleolog: 1391-1425

Bulgaristan Çarları
Aleksandr (Trnovo): 1331-1371
Ion Şişman III (Trnovo): 1371-1393
Ion Stratsimir (Vidin): 1356-1396

Macaristan Kralları
Louis II (Büyük): 1342-1382
Sigismund: 1387-1437, Imparator: 1410

Yer Adları[83]

A p o l l u n i a: Türkçede, Polunya, Pelinye, Bulunya, Batı-Karadeniz kıyısında, Osmanlıcada Süzebolu, Sizebolu, modern Sozopol,

B u l u n y a: bkz. Apollunia

B u r u (Burı): Byz. Pôros

B u r g a s: bkz. Burgos

B u r g a z: bkz. Burgos

Burgos: Byz. Arkadiupolis, Verguli, Osm. Lüle-Burgaz

Burgaz Dağları: Istranca Dağları, bugün Yıldız Dağları

[83] Yer adları üzerinde bkz. H.J. Kissling, *Beiträge zur Kenntnis Thrakiens im 17. Jahrhundert*, Wiesbaden 1956.

Ç a t a l c a: Çatal-Burgaz, Byz. Mêtrai

Ç a t a l – B u r g a s: bkz. Çatalca

Devletliağaç: Bugün Kırklareli kuzeyinde bir köy

Devletlü-Kaba-Ağaç: bkz Devletliağaç

Devletlü-Kavak: bkz. Devletliağaç

Fire (Fere): Byz. Vîra=Verrai

Ferecük (Firecik): bkz. Fire

Gelibolu: Byz. Kalliupolis

Gelibolu-Boğazı: Çanakkale-Boğazı

İncügiz: Byz. Zkepaston

Ipsala: Byz. Ypsala, Kipsela

İskete: Xanthi

Kalliupolis: bkz. Gelibolu

Kırk-Kilise: Byz. Zaranta-Ekklisiai

Lüle-Burgaz, bkz. Burgos

Malkara, bugün Trakya'da bir kasaba

Marulya: Byz. Maronia

Mıgalkara, Mugalkara: Byz. Megali-Agora, bkz. Malkara

Polunya: bkz. Apollunia

Serez: Byz. Serrai

Siroz: bkz. Serez

Sırf (Sırp)-ili: Sırbistan,

Süzebolu: bkz. Apollunia

Sozopol: bak. Apollunia

KRONOLOJİ

Osmanlı kaynaklarındaki[84] Tarihlemelerin (Hicrî 763-772) Yeni Düzenlemesi

763, bu hicrî yıl, 31 Ekim 1361'de başlar, 21 Eylül 1362'de biter. Lala Şahin Bulgaristan'da Zagra şehir ve bölgesini işgal etmiş

765, bu hicrî yıl 10 Ekim 1363'de başlar, 30 Ağustos 1364'de biter. Lala, Filibe şehrini teslim alır (1364 bahar-yaz) (Haşt Bihişt)

766, bu hicrî yıl, 28 Eylül 1364'de başlar, 19 Ağustos 1365'de biter. Murad Bursa'da.

767, bu hicrî yıl 18 Eylül, 1365'de başlar, 9 Ağutos 1366'da biter.

Sultan Murad Rumeli'de Bizans'ın Vize'ye (?) saldırdığı haberini alınca derhal (*'al'alfevr*) ordusunu toplar, Rumeli'ye geçer; Ahi Musa bitisi geçişin 1366 Mart'ında gerçekleştiğini gösterir, İstanbul'a yakın Bizans kaleleri İncügiz ve Çatal-Burgaz (Çatalca)yı, Büyük Çekmece dolaylarında *Kalovryi, Selymbria ve Ennokosia* hisarlarını alır. Meriç ağzında Bizans'a ait Ferecük üzerine gönderdiği Lala Şahin fetih haberiyle gelip Sultanın ordusuna katılır. Sonra beraber Polunya (Süzebolu) üzerine yürürler.

768/1366-1367, bu Hicri yıl 7 Eylül 1366'da başlar 9 Temmuz 1367'de biter.

Bulgaristan'a ait Polunya (Apollunia, Sozopol) kalesi Ekim 1366'da Savua Kontu VI. Amadeo tarafından alınır.

Amadeo donanmasıyla öbür Karadeniz Bulgar limanlarını da alır, Murad tüm Rumeli ordusuyla Polunya (Sozopol, Tanrı-Yıkduğu) üzerine gelir, kaleyi 15 gün kuşatır, alamaz, Kırklareli kuzeyinde Devletli-Kaba-Ağaç'a (bugün Devletliağaç) çekilir (Osmanlı kroniklerinde Murad'ın bu Rumeli harekâtı yanlış olarak 774/1472-1473 yılına konmuştur); Murad 1366-1367 kışı Edirne'de kalır. O, Rumeli'de iken Amadeo Gelibolu'yu (23 Ağustos) almıştı. Boğazlar, düşman kontrolu altında. Murad, 1370 yazına kadar beş yıl Rumeli'de kalır.

769 bu hicrî yıl, 28 Ağustos 1367'de başlar, 18 Temmuz 1368'de biter.

Murad Edirne'de, saray inşasını başlatır. Kışı yine Dimetoka'da geçirir. O zaman Edirne surlarla korunmuyordu, 1368 baharında Murad, Doğu Bulgaristan'da Aydos, (Aetâs), Karın-Ovası (Karnobad) ve Süzebolu (Apollunia, Tanrı-Yıkdığı) kalelerini feth eder.

770, 16 Ağustos 1368'de başlar, 7 Temmuz 1369'da biter.

Murad 1368-1369 kışını Edirne'de yeni biten sarayda geçirdi. Edirne ikinci saltanat merkezi oldu. Baharda (1369) Bizans'a karşı ordusuyla hareketle Pınarhisar, Kırk-Kilise ve Vize kalelerini alır. Vize'ya Bizans saldırısı 1371'de olmalı.

[84] Aşpz., Neşrî, Anonimler, Oruc, Idrîs; bu vekâyinâmeler arasındaki ilişkiler hakkında bkz. H. İnalcık, "The Rise of Ottoman Historiography", *Historians of the Middle East*, yay. B. Lewis ve P.M.Holt, Londra 1962, 152-167.

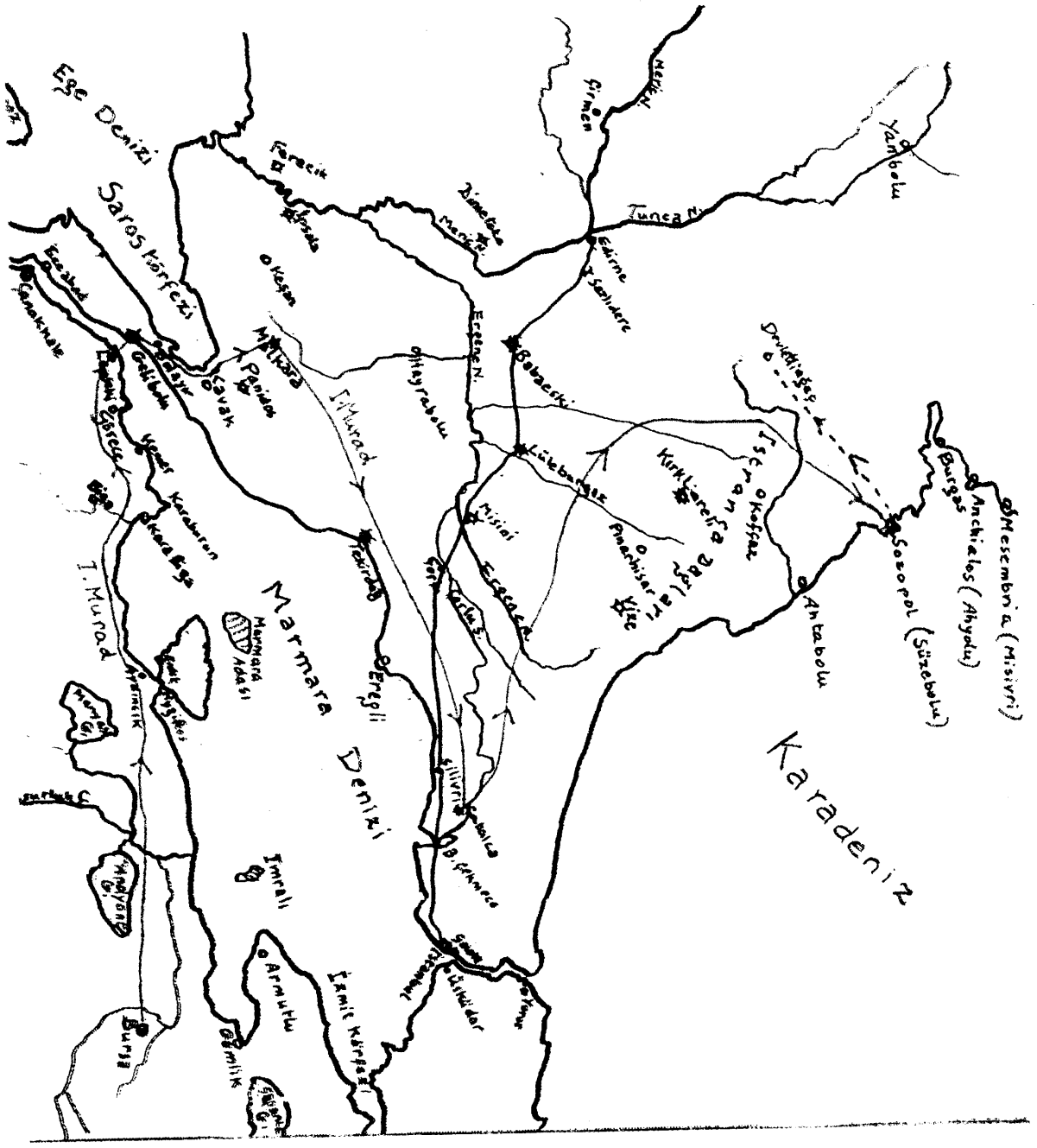
771, 5 Ağustos 1369'da başlar, 26 Haziran 1370'de biter.

Murad Filibe'yi beylerbeyi Şahin'in merkezi yaptı. Şahin'e Bulgaristan'a ait Samakov ve Ihtiman'a akın emr etti.

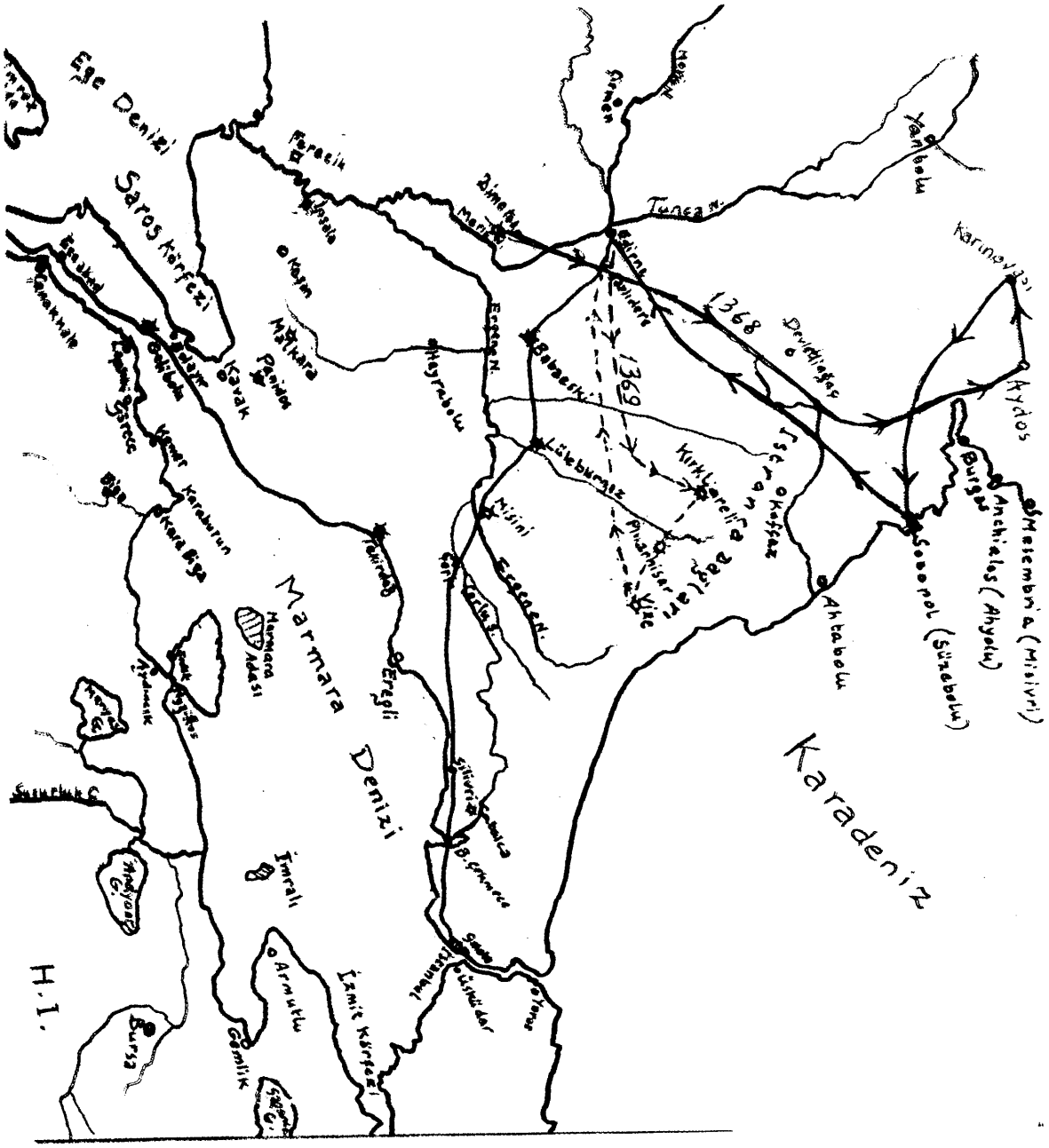
Lala Şahin Rila dağlık bölgesini itaat altına alır, oradan Sofya üzerine akın yapar, ganimetle Filibe'ye döner (1370 yazı). Murad Rumeli'de, Batı Bulgaristan'da Velbuj tekvuru Konstantin Deyanović (Ilıca-Kostantin-ili/Köstendil) Sultan'a itaat etti.

772, 26 Temmuz 1370'de başlar, 16 Haziran 1371'de biter.

Murad Bursa'ya döner (1370 sonbaharı).

Harita 1. I. Murad'ın 1366 Rumeli Seferi

Harita 2. I. Murad'ın 769/1368 Fetihleri ——→

I. Murad'ın 770/1369 Fetihleri - - - - →

İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı

Prof. Dr. MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU'NA ARMAĞAN

Editör: Zeynep Tarım Ertuğ

İstanbul 2006